

Miskolci Egyetem

Állam és Jogtudományi Kar

Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

Változások a jogos védelem területén, avagy a védelmi jog határainak kiterjesztése

Konzulens: Dr. Gula József
egyetemi docens

Készítette: Toma Barbara
J-508

Miskolc

2011

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	3
II. A jogos védelmi helyzet	4
1. A jogos védelem intézménye a büntethetőséget kizáró okok rendszerében	4
1.1. A társadalomra veszélyesség hiánya	5
1.2. A jogos védelem körében felmerült alkotmányossági problémák	6
2. A jogos védelmi helyzet legfontosabb ismérvei	7
2.1. Támadás	7
2.1.1. A jogtalanság, mint fogalmi elem	8
2.1.2. Védett jogi tárgyak	9
2.1.2.1. Saját, illetőleg mások személye	9
2.1.2.2. Személy javai	11
2.1.2.3. Közérdek	15
2.1.3. A támadás közvetlensége: „intézett”, illetőleg közvetlenül fenyegető	16
2.2. Elhárító, védelmi cselekmény	16
2.2.1. Szükségesség-arányosság általános kérdései	17
2.2.2. Az elhárítási cselekmény szükséges mértékének a túllépése /excessus/	19
3. Időbeli túllépés /praetextus/	22
4. Volt? - Nincs! : a kitérés kötelezettség	23
5. A jogos védelmi helyzet megítélése néhány speciális esetkör tekintetében	25
5.1. A provokáció és a kölcsönös tettelegesség esete	25
5.2. Vélt (putatív) jogos védelem	26
6. Az őrző-védő berendezések problémájának törvényi szinten történő megoldása: a megelőző jogos védelem	27
7. A jogos ön-és tulajdonvédelem Alkotmányba foglalása	31
8. Nemzetközi kitekintés	32
8.1. A jogos védelem megítélése Németországban	32
8.2. Magyarország, Németország és Ausztria jogos védelemmel	
kapcsolatos törvényi tényállásainak összehasonlítása	39
9. De lege ferenda javaslat	40

III. Összegzés	43
Irodalomjegyzék	45
Hivatkozott jogszabályok	46
Felhasznált bírósági határozatok	47
Internetes források	47
Idegen nyelvű források	48

I. Bevezetés

A jogos védelmi helyzet nehéz megítélhetőségét, bonyolultságát tükrözi az a tény, hogy az utóbbi időkben szabályozása nagy változásokon ment keresztül, melyet véleményem szerint a társadalom tagjainak a jogos védelmi helyzettel kapcsolatos erkölcsi megítélésének alakulása teljes mértékben indokoltta tett.

A 2009. évi LXXX. törvény a jogos védelem törvényi tényállását – a 29. § (1) bekezdés kivételével- új szabályozási alapokra helyezte, ezáltal egyrészt a törvény által jelenleg biztosított védekezési jogot sokkal szélesebb körben kívánta biztosítani a megtámadottnak, másrészt törvénybe iktatta azt a tényt, miszerint a megtámadott nem köteles kitérni a támadás elől, harmadrészt pedig bevezette az ún. megelőző jogos védelmet.

A 2012. január 1.-jén hatályba lépő Alaptörvény miatt újabb nehézségekre lehet számítani, hiszen a jogos ön-és tulajdonvédelem törvényi szintre emelése további gyakorlati problémákat fog felvetni a jogalkalmazók számára.

Véleményem szerint a módosítások révén sem szűntek meg azok a jogos védelemhez kapcsolódó vitatható helyzetek, melyekben nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a védekező személy visszaélt-e a védelmi joggal, vagy jogszerűen élt azzal.

Ezzel kapcsolatban szeretném ismertetni dolgozatomban –a jogos védelem intézményének általános bemutatása mellett- azt, hogy a módosítások után hogyan változtak, mennyire bővültek ki azok a határok, melyeken belül a megtámadott még jogszerűen mozoghat a támadás elhárítása érdekében.

A jogos védelmi jog határainak kiterjesztése azonban nem jelenti azt, hogy a jogalkalmazók számára könnyebbé vált volna a konkrét esetek megítélhetősége, hiszen pl. a megelőző jogos védelem kapcsán többértű feltételrendszernek kell megvalósulnia ahhoz, hogy jogszerűen erre hivatkozni tudjunk.

II. A jogos védelmi helyzet

1. A jogos védelem intézménye a büntethetőséget kizáró okok rendszerében

„29.§ (1) Nem büntethető, akinek a cselekménye a saját, illetőleg a mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.

(2) Nem büntethető az sem, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból túllépi.

(3) A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.

29/A.§ Nem büntethető, aki a saját, illetőleg mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzéséhez szükséges védelmi eszközt alkalmaz, ha az az élet kioltására nem alkalmas, és annak folytán a jogtalan támadó szenved sérelmet, továbbá ha a védekező a sérelem elkerülése érdekében mindent megtett, ami tőle az adott helyzetben általában elvárható volt.”¹

„A jogos védelem büntetőpolitikája egyrészt a megtámadott védekező személy társadalom, illetve állam által való felhatalmazottságából eredeztethető, másrészt pedig a „természetjog” által biztosított önvédelemhez való jogból fakad.”²

Az első megközelítési mód szerint „az állam nem képes minden időben és helyen megelőzni és elhárítani az egyének elleni jogtalan támadásokat, ezért kénytelen a társadalmi együttélés szabadságának és biztonságának fenntartása érdekében védelmi jogosítványainak egy részét az állampolgároknak ad hoc jelleggel átadni.”³

Vitathatatlan ez a megállapítás, hiszen „e nélkül számtalan esetben nem lehetne megakadályozni a jogsértéseket.”⁴

A második megközelítés szerint viszont a védelemhez való jogot nem az állam biztosítja az emberek számára, hiszen ez „már a legrégebbi jogokban is érvényesült. A támadásokkal szembeni védekezést úgy tekintették, mint az ember vele született jogát.”⁵

¹1978.évi IV.törvény - a Büntető Törvénykönyvről

² A büntető törvénykönyv magyarázata, I. kötet, Általános Rész. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest,2006.,121.o.

³Görgényi Ilona-Gula József-Horváth Tibor-Jacsó Judit-Lévay Miklós-Sántha Ferenc-Várad Erika: Magyar Büntetőjog, Általános Rész. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007., (továbbiakban: Görgényi-Gula,2007) 177.o.

⁴ Finkey Ferencz: A Magyar Büntetőjog Tankönyve, 3. átdolgozott kiadás. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1909., (továbbiakban: Finkey,1909) 174.o.

1.1.A társadalomra veszélyesség hiánya

A jogos védelem intézményét azért sorolhatjuk a büntethetőséget kizáró okok rendszerébe, mert jogos védelmi helyzet fennállásakor hiányzik a társadalomra veszélyesség (materiális jogellenesség), melynek relevanciáját az adja, hogy ez a bűncselekmény egyik fogalmi ismérve.

Ilyen esetekben látszólag megvalósul valamely Különös Részben szereplő törvényi tényállás valamennyi fogalmi eleme, azonban a felelősség megállapításánál az Általános Rész rendelkezéseit is figyelembe kell venni, „mert a tényállásszerűség csak akkor eredményezhet büntetőjogi felelősséget, ha az adott magatartás a bűncselekmény általános fogalmi kritériumainak is megfelel.”⁶

Vagyis ez azt jelenti, hogy „amennyiben egy magatartás formálisan ugyan kimeríti valamelyik különös részi törvényi tényállást (diszpozíciót), de a cselekmény az elkövetés konkrét körülményeire tekintettel nélkülözi a társadalomra veszélyességet, bűncselekmény nem valósulhat meg.”⁷

Azokat a körülményeket, amelyek megvalósulása esetén a cselekmény egyáltalán nem veszélyes a társadalomra „- bár látszólag beleillik valamely különös törvényi tényállásba - társadalomra veszélyességet kizáró okoknak nevezzük.”⁸

Ezen okok „a diszpozíciószerű magatartást megvalósító személy büntetőjogi felelősségét objektív szempontok alapján zárják ki.”⁹

⁵Szatmári Csaba: Jogos védelem és végszükség, avagy ellentmondások a löfegyver-használati jog körül. Belügyi Szemle, 2004. (52.évf.) 4.sz., 108.o.

⁶Belovics Ervin: A büntetendőséget kizáró okok. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.,Budapest, 2009., (továbbiakban: Belovics,2009) 23.o.

⁷Ujvári Ákos: A társadalomra veszélyesség (materiális jogellenesség) hiányának jogalkalmazói értékeléséről. Tanulmánykötet Erdősy Emil professzor 80.születésnapja tiszteletére, Kódex Nyomda Kft., Pécs, 2005, 466.o.

⁸Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Általános Rész, 3. átdolgozott kiadás. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007., (továbbiakban: Blaskó,2007) 223.o.

⁹Belovics Ervin: Az érték-érdek összeütközések mint a büntetendőséget kizáró okok. http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Belovics_Ervin_Tezisek.pdf (2011.09.16.)

1.2.A jogos védelem körében felmerült alkotmányossági problémák

„A jogos védelem alkotmányossági problémája a halálbüntetés alkotmányellenességét rögzítő 23/1990. (X.31.) AB. határozat nyomán került előtérbe.”¹⁰

Az Alkotmánybírósági határozaton belül Sólyom László halálbüntetéssel kapcsolatos párhuzamos véleményének jogos védelemmel kapcsolatos álláspontja emelendő ki, melyben igen sajátos nézőpontjának ad hangot.

Úgy véli, hogy a halálbüntetés megszüntetésével az egész büntetési rendszer felülvizsgálata válik szükségessé. Véleménye szerint a jogos védelem új indoklásra szorul abban az esetben, amikor az élet ellen jogtalan támadást intéző személyt megölik, ugyanis ha az államnak megszűnik azon hatalma, mely által jogszerűen halálbüntetést szabott ki, akkor az állampolgárokra sem ruházhatja át ezt a jogot, hiszen maga az állam sem rendelkezik ezzel a jogosítvánnyal.

”Ezen elméleti probléma okán Sólyom László a természeti állapot visszatérésének fikciójával, megújult elméleti alapokra helyezi a kérdést.”¹¹

Érvelése szerint „ha a megtámadott megöli támadóját, a jogos védelem biztosította büntethetetlenséggel a jog nem az élettől való megfosztás jogszerűségét ismeri el, hanem annak a szituációnak a jogon kívüliségét, amelyben a támadás és elhárítása lezajlott... a jog nem kötelezi, és nem jogosítja semmire a megtámadottat. Jogot a támadó megölésére nem adhat, de ugyanazon okból azt sem írhatja elő, hogy a megtámadott túrni köteles: ezzel ugyanis az ő élete felett rendelkezne.”¹²

Sólyom László álláspontja szerint, amikor az életek közötti választás szituációja áll fenn, akkor ezekre a pillanatokra a természeti állapot tér vissza, majd ezen események megszűnése után lép be újra a jog, amely azonban csak a jogos védelmi helyzet feltételeinek meglétét vizsgálja.

Ezzel a nézettel azonban nem lehet egyetérteni, hiszen a megtámadott számára biztosított védekezési jog gyakorlása által kifejtésre kerülő cselekmény nem veszélyes a társadalomra, vagyis ha a párhuzamos véleményben leírtakat elfogadnánk, akkor ezzel a hatályos törvényi szabályozásnak mondanánk ellent.

¹⁰ Nagy Ferenc: A Magyar Büntetőjog Általános Része. Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.,(továbbiakban: Nagy,2008) 142.o.

¹¹ Ujvári Ákos: A jogos védelem. Ügyvédek Lapja, 2010. (49.évf.) 2.szám, 35.o.

¹² 23/1990. (X.31.) AB. határozat

2. A jogos védelmi helyzet legfontosabb ismérvei

A Btk.29.§ (1) bekezdésében foglalt jogos védelemnek két kulcsfontosságú része van:

- 1., a jogtalan támadás és
- 2., az ezzel szembeni elhárítási cselekmény.

2.1. Támadás

„A támadás olyan erő kifejtés, amelynek célja a védett jogtárgyak körében előnytelen hatás kifejtése, azaz a társadalomra káros, sértő vagy veszélyeztető eredmény előidézése.”¹³

A támadás az esetek többségében aktív, erőszakos magatartásként értékelendő, amely „nem csak embertől, hanem állattól is származhat, de ez csupán akkor alapozhatja meg a jogos védelmi helyzetet, ha az állat eszköz volt a támadásnál jelenlévő ember kezében.”¹⁴ (Ezen körülmény hiánya esetén „az ilyen „támadás” elhárítására a végszükség szabályai vonatkoznak, ugyanúgy, mint valamely természeti erő által okozott sérelem elhárítására.”¹⁵)

Kivételes esetben nem csak aktív, hanem passzív magatartás is szolgálhat a jogtalan támadás alapjául. „Eszerint, ha a passzív magatartás olyan jogtalan állapot további fenntartását célozza, amelynek létesítése bűncselekmény, és ez a passzív magatartás lényegében a leendő sértett(ek) részéről a már elkövetett bűncselekménynek a további folytatását célozza, még akkor is jogtalan támadásnak minősül, ha az elhárítás pillanatában ez nem párosul aktív támadó magatartással.”¹⁶

Ezt az esetet példázza a Legfelsőbb Bíróság 1997/512. számú eseti döntése, melynek történeti tényállása szerint I. és II. r. vádlottakat napokig fogva tartották, eközben durván bántalmazták, megöléssel fenyegették őket, majd a 4. napon, amikor csak a fogva tartók egyike maradt velük, elhatározták, hogy megpróbálnak kiszabadulni. Ennek érdekében „ráugrottak” a sértettre, próbálták őt lefogni, majd az I. r. vádlott felkapott egy 2,5 kg súlyú hamutartót, amellyel a sértettet ütlegelni kezdte, a II. r. vádlott pedig egy 11,5 cm pengehosszúságú késsel háromszor hátba szúrta a sértettet, aki belehalt sérüléseibe.

¹³ Görgényi-Gula, 2007, 178.o.

¹⁴ Nagy Ferenc: Gondolatok a jogos védelemről, Európai Jog, 2004/4.sz. 5.o.

¹⁵ Görgényi-Gula, 2007, 178.o.

¹⁶ Nagy, 2008, 142-143.o.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a 3 napi fogva tartás, a súlyos bántalmazás és folyamatos fenyegetés egyértelműen azt mutatja, hogy az I. r. vádlott élete ellen közvetlenül fenyegető, jogtalan támadás irányult.

A Legfelsőbb Bíróságnak vizsgálnia kellett ebben az esetben azt a körülményt is, hogy lehet-e jogtalan támadásként értékelni a sértettnek a cselekmény elkövetésekor tanúsított passzív magatartását. Arra a megállapításra jutott, miszerint igaz ugyan, hogy eddig az ítélkezési gyakorlat a jogos védelmi helyzetet csak aktív magatartás tanúsítása mellett állapította meg, azonban ez az eset rámutatott arra, hogy a támadás fogalmát kiterjesztően kell értelmezni, és nem hagyhatók figyelmen kívül a Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelvében foglaltak sem: „Az adott ügyben a történések egész folyamatát figyelembe véve, a cselekménysor összefüggő vizsgálata alapján ítéltető meg, hogy a cselekmény véghezvitelének időpontjában a jogos védelmi helyzet fennállott-e.”¹⁷

A Legfelsőbb Bíróság végül úgy ítélte meg, hogy az adott esetben a passzív magatartás mellett a jogi tárgy a továbbiakban is veszélyhelyzetnek volt kitéve, így az elsőfokú bíróság döntését megváltoztatva a vádlottakat az ellenük emelt vád alól felmentette.

Ujvári Ákos szerint dogmatikailag lehetetlenség a passzív magatartás jogtalan támadásként való értékelése. Ezzel nem azt akarja kifejezésre juttatni, hogy ilyen esetekben ne lehessen elhárító cselekményt alkalmazni, hanem úgy véli, hogy „helyesebb volna az a dogmatikai konstrukció, amely a fenti helyzetet a befejezettség, bevégezetheztség stádiumtani fogalom-pár segítségével oldaná meg.”¹⁸

Véleményem szerint mindenképpen létrejöhetnek olyan élethelyzetek, melyekben a támadó „nem tevése” is megalapozza a jogos védelmi helyzet megállapíthatóságát, hiszen ha a fent említett jogesetet vesszük alapul, kétségtelenül megállapítható, hogy valamennyien, ha ilyen helyzetbe kerülnénk, valószínűleg ugyanígy cselekednénk szabadulásunk érdekében.

2.1.1. A jogtalanság, mint fogalmi elem

A jogos védelmi helyzet megállapításának egyik feltétele, hogy a támadás jogtalan legyen.

¹⁷ LB. 15. számú irányelve

¹⁸ Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének új irányai, Ad Librum Kiadó, Budapest, 2009., (továbbiakban: Ujvári, 2009) 83.o.

A jogtalanság a támadás esszenciális eleme. Olyan tényező, amely a tárgyi oldalhoz tartozik, „ezért nem foglalja magában a támadó büntethetőségét megalapozó valamennyi feltétel meglétének szükségességét.”¹⁹

A támadás jogellenessége független a támadó szándékától, értékítéletétől, vagyis a támadó lehet akár gyermek, elmebeteg, ittas vagy vétkesen eljáró személy is, ezen körülmények fennállása sem akadályozza meg a jogos védelmi helyzet megállapíthatóságát.

„A jogtalanság büntetőjogi értelemben vett jogtalanságot jelent: a támadásnak minősülő magatartás tehát megfelel valamilyen törvényi rendelkezésnek, azaz a támadás diszpozíciószerű.”²⁰ (A bírói gyakorlat is ezt az álláspontot képviseli, szemben Tokaji Gézával, aki úgy véli, hogy nem szükséges „hogy a támadás valamilyen diszpozíció tárgyi oldalának a keretei közé illő cselekmény legyen.”²¹)

Nem szükségszerű, hogy a tényállásszerű cselekmény büntetőjogi felelősséget vonjon maga után. Ilyen eset a szabálysértések körében fordul elő, például amikor valamely szabálysértési alakzattal rendelkező vagyron elleni bűncselekmény cselekménye tényállásszerű ugyan, de az érték miatt csak szabálysértésnek minősül.

2.1.2. Védett jogi tárgyak

A saját, illetőleg mások személye, javai, vagy a közérdek elleni támadás esetén jogszerű a védekezés, azonban ahhoz, hogy el tudjuk dönteni, mikor lehetséges a jogos védelmi helyzet fennállásának megállapítása és mikor nem, tisztáznunk kell a fent említett fogalmak jelentéskörét.

2.1.2.1. Saját, illetőleg mások személye

A személy elleni támadás irányulhat az élet, az egészség, a testi épség, személyi szabadság és a nemi erkölcs ellen.

Ezen tárgykörök tekintetében mindenki egyetért abban, hogy aki ilyen védett jogi tárgyak ellen intéz támadást vagy közvetlenül fenyeget ezzel, akkor a megtámadottnak vagy más

¹⁹ Ujvári, 2009, 76.o.

²⁰ Földvári József: A Magyar Büntetőjog, Általános Rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2006., (továbbiakban: Földvári, 2006) 135.o.

²¹ Nagy Ferenc- Tokaji Géza: A Magyar Büntetőjog Általános Része. József Attila Tudományegyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Szeged, 1993., (továbbiakban: Nagy-Tokaji, 1993) 75.o.

személynek lehetősége nyílik az ilyen támadás ellen jogszerűen megvédeni magát, illetőleg más személyt.

Eltérő a helyzet azonban az egyes személyhez fűződő jogok ellen intézett támadásokkal szembeni fellépéseknek a megítélésével kapcsolatban. Vita tárgyát képezi, hogy mi történik abban az esetben, ha valaki rágalmazás, becsületsértés áldozatává válik.

A többségi álláspont (Angyal Pál, Vámbéry Rusztem, Heller Erik) szerint a becsület is védendő érdek, tehát ennek érdekében is megállapíthatónak kell lennie a jogos védelmi helyzetnek, ám a jogalkalmazók ezzel ellentétes gyakorlatot alakítottak ki, amikor leszögezték, „hogy a becsületsértő kijelentés a kijelentéssel érintett személy részére jogos védelmi helyzetet nem eredményez.”²²

Az, aki utóbbi vélekedést tartja helytállónak, azzal magyarázza nézetét, hogy a becsületsértő kijelentés „egyszeri, annak elhangzásával a rágalmazás, avagy a becsületsértés befejezetté válik, így nincs mit elhárítani,”²³ vagyis a jogos védelmi helyzet fennállása szóba sem kerülhet.

Véleményem szerint valóban fontos, hogy ne váljunk becsületsértő, rágalmazó kijelentések áldozatává, azonban egyetértek a bírói gyakorlatban kialakított azon állásponttal, mely szerint ez nem alapozhatja meg a jogos védelmi helyzetet a becsületsértéssel érintett személy részére, hiszen ha lehetséges lenne, hogy az ilyen sértegetésekre tettlegességgel válaszoljunk, akkor az egyértelműen súlyosabb helyzetet okozna a „szóbeli cselekvőnek”, mint a rágalmazással érintett személynek.

A védelem joga nem csak a megtámadottnak jár, hanem a tőle független más személyeknek is. Ezt az esetet példázza a Nyíregyházi Városi Bíróság 1745/2009/4. számú döntése is, melynek történeti tényállása szerint I.r. vádlott nagynénje és II.r. vádlott szomszédok. II.r. vádlott azonban a csapadékvíz elfolyása érdekében az előttük lévő utat egy pontosan meg nem határozható mélységű és szélességű árokkal keresztbe ásatta, melyet I.r. vádlott törmelékkel betömött, mivel az árok zavarta a közlekedést. Ezt észelve II.r. vádlott kiment az utcára, és az odarakott köveket elkezdte bedobálni az I.r. vádlott nagynénjének a kertjébe. Amikor I.r. vádlott látta ezt, kiment az utcára nagynénjével együtt, felszólítva II.r. vádlottat cselekményének abbahagyására, azonban ő ennek eleget nem téve mellkason ütötte a szívbetegséggel már korábban műtött nagynénit. Ekkor az I.r. vádlott közéjük állt, azonban II.r. vádlott ekkor az I.r. vádlott haját kezdte el húzni, mire ő védekezésként ellökte II.r.

²² Nagy Ferenc: Gondolatok a jogos védelemről, Európai Jog, 2004. (4.évf.) 4.szám, 7.o.

²³ Belovics, 2009, 91.o.

vádlottat, aminek hatására ő 8 napon túl gyógyuló sérülést szenvedett. A Nyíregyházi Városi Bíróság megállapította, hogy I.r. vádlott a nagynénjét ért jogtalan támadás elhárítása, illetőleg további támadás elhárítása érdekében cselekedett, tehát jogos védelmi helyzetben volt.

Harmadik személy védelme tekintetében fontos kiemelni, hogy ha a megtámadott személy egyértelműen és kétséget kizáróan azt juttatja kifejezésre, hogy nem kíván védekezni az őt érő jogtalan támadással szemben, akkor ez azt jelenti, hogy lemond e jogáról (már amennyiben erre lehetősége nyílik, hiszen az életének vagy testi épségének a védelméről senki sem mondhat le érvényesen).

Sajátos nézőpont alakult ki az öngyilkossági kísérlet megakadályozásának tekintetében, ugyanis ha valaki saját életének kioltására törekszik, az is jogtalan támadásnak minősül. „Az öngyilkosjelölt a törvény szellemében „támadó”, és a „támadása” elhárításához szükséges elhárító cselekmény – jogos védelem.”²⁴

A jogos védelem tehát nem jelenthet pusztán jogos önvédelmet, hiszen magában foglalja a más személyhez intézett jogszerű segítségnyújtás lehetőségét is.

2.1.2.2. Személy javai

A vagyon, illetve a javak elleni támadás egyaránt felöleli a vagyoni jogokat, valamint az ezek tárgyául szolgáló vagyontárgyakat érintő támadások eseteit is.

Fontos tisztázni, hogy mik azok a vagyoni javak, vagyis dolgok, melyek a bűncselekmények elkövetési tárgyai lehetnek. „A dolog fogalmát a Btk. nem határozza meg, ugyanis e fogalom meghatározásakor az uralkodó jogirodalmi álláspontnak és a bíró gyakorlatnak megfelelően a dolog polgári jogi fogalmából kell kiindulni, figyelembe véve a büntetőjogi igényeket,”²⁵ vagyis „94.§ (1) Minden birtokba vehető dolog tulajdonjog tárgya lehet.”²⁶

„A javak kapcsán a büntetőjog nem csupán a tulajdonosi jogokat védelmezi, hanem a birtokot is, nem vehető azonban igénybe jogos védelem a kötelmi jogok érdekében, vagyis pl. ha az

²⁴ Székely János: A jogos védelem, 4. tanulmánykötet. Igazságügyi Minisztérium, Tudományos és Tájékoztatási Főosztály, 1983., (továbbiakban: Székely, 1983) 47.o.

²⁵ Alföldi Ágnes Dóra: A jogos védelem problémái, különös tekintettel a birtok jogos védelmére.

<http://www.jogiforum.hu/publikaciok/377> (2011.10.06.)

²⁶ 1959.évi IV.törvény - a Polgári Törvénykönyvről

adós nem hajlandó a tartozását megfizetni, jogos védelemre hivatkozva nem lehet erre erőszakkal kényszeríteni.”²⁷

Ezek a szabályok a Ptk. rendelkezéseiben is fellelhetők:

„115.§ (2) A tulajdonos a birtokvédelem szabályai szerint önhatalommal is kizárhat vagy elháríthat minden olyan jogellenes beavatkozást vagy behatást, amely tulajdonjogának gyakorlását akadályozza, korlátozza vagy lehetetlenné teszi.

190. § (1) A birtokos a birtoka ellen irányuló támadást –a birtok megvédéséhez szükséges mértékben – önhatalommal is elháríthatja.”²⁸

Ha harmadik személy javainak védelme érdekében fejtik ki az elhárító cselekményt, akkor ebben az esetben nem szükséges, hogy a harmadik személy is jelen legyen a vagyont érő jogtalan támadásnál, sőt azt sem kell tudnia, hogy vagyona veszélybe került illetőleg ezeket közvetlen veszély fenyegeti, ettől függetlenül is lehetőség nyílik rá, hogy javait egy másik személy jogszerűen megvédje.

A vagyoni jogok védelme tekintetében fontos kiemelni az arányosság követelményét és az ehhez kapcsolódó problémát, amelynek megoldásához vezető úton fontos kérdések és a bírói gyakorlat számára is nehezen értelmezendő helyzetek merülnek fel.

Amennyiben vagyon elleni támadás esetén személy elleni erőszak is megvalósul, nem kerülünk szembe problémát hordozó helyzettel, hiszen a személyhez fűződő jogok (élet, testi épség, személyi szabadság stb.) elleni támadás, mint elsődlegesen védett jogi tárggyal szembeni támadás, megelőzi a vagyon elleni támadásért való felelősséget.

Ekkor tehát az egymással összeütköző jogok egymeműek, köztük az arányosság követelményének érvényesülését vagy megsértését egyértelműen meg lehet állapítani.

A problémát azok a helyzetek okozzák, „mikor a diszpozíciószerű vagyon elleni támadás személy elleni erőszakos vonásokat nem hordoz.”²⁹

Ez esetben ugyanis a szembenálló jogtárgyak –a megtámadottnak a vagyonhoz fűződő jogai és a támadónak a személyhez fűződő jogai- nem egymeműek, hanem heterogenitást mutatnak egymással szemben, „így összemérhetőségük fogalmilag kizárt (relativitás problematikája)”³⁰

Erről akkor beszélhetünk, amikor a sértett vagyoni jogait érinti a jogtalan támadás, melyet a támadó személyi jogainak sérelme nélkül nem lehet elhárítani.

²⁷ Belovics Ervin-Békési Imre-Brusch Béla-Domokos Andrea-Geller Balázs-Margitán Éva- Molnár Gábor,- Sinku Pál:Büntetőjog, Általános Rész, negyedik, hatályosított kiadás. Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.,(továbbiakban: Belovics-Békési,2009) 176.o.

²⁸ 1959. évi IV. törvény-a Polgári Törvénykönyvről

²⁹ Ujvári,2009, 199.o.

³⁰ Ujvári,2009, 199.o.

„Ez az a kérdéskör, ahol a megszületett bírósági határozatokban megnyilvánuló jogászai álláspont és a köz véleménye a legerőteljesebb eltérést mutatja.”³¹

Ez azt jelenti, hogy - a bírói gyakorlattal ellentétben - a társadalomban uralkodó megítélés szerint „a betörő és a bemászó tolvajok nem igényelhetik, hogy a jogosult tekintettel legyen rájuk, és „munkájuk” veszélytelenségét biztosítsa...aki betöri az ajtót, aki álkulcsot használ, aki átmászik a kerítésen stb., ezt kizárólag a saját veszélyére teheti.”³²

Annak következtében, hogy nem lehet teljes bizonyossággal megítélni az ilyen eseteket, a jogalkalmazók inkább úgy látták helyesebbnek, hogy az ilyen helyzetek fennállása esetén a védekező számára állít fel bizonyos korlátokat, vagyis leszögezhető, hogy „a vagyon ellen jogtalanul támadóval szemben a védekező keze erősen meg van kötve.”³³

Ezt támasztotta alá a 2000/97. számú döntés is, melyben a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy nem állapítható meg jogos védelmi helyzet annak javára, aki az áram alá helyezett vezetékhálózatot a kertjébe telepíti azért, hogy gyümölcsösét a tolvajoktól megvédje, és ez által egy ember áramütés folytán bekövetkező halálát okozza.

Ebben az ügyben a Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy amikor a vádlott gyümölcsöse védelme miatt kertjében a fák közé drótot húzott, és abba áramot vezetett, jogtalan támadás nem volt folyamatban, és annak közvetlen veszélye sem fenyegetett, így tehát emiatt nem állapítható meg a jogos védelem a javára.

A vádlott lényegében egy „önműködő rendszert” létesített, mely azonban nemcsak a jogtalan támadás esetén lépett működésbe, hanem ennek hiánya esetén is folyamatosan működött, ezáltal alkalmas volt arra, hogy nemcsak a jogtalan támadónak, hanem más, ártatlan személynek is sérülést okozzon.

Az önműködő rendszer ugyanakkor nem volt alkalmas az elhárítás szükséges és arányos mértékének a vizsgálatára sem, vagyis jelentéktelen támadás esetén is alkalmas volt igen súlyos, és visszafordíthatatlan sérelem okozására.

Ezen indokok alapján a Legfelsőbb Bíróság ebben az ügyben arra a megállapításra jutott, hogy helyesen minősítette az elsőfokú bíróság a vádlott cselekményét, amikor azt több emberen elkövetett emberölés büntetnének kísérletében állapította meg, emellett viszont az elsőfokú bíróság ítéletét mérsékelte arra hivatkozva, hogy a vádlott cselekményét kizárólag tulajdona megvédése motiválta, nem volt mögötte ölési szándék.

³¹ Kormos Erzsébet: Jogos védelem vagyon elleni támadás esetén. Ügyészek Lapja, 2000/1.sz. (továbbiakban: Kormos, 2000/1), 5.o.

³² Székely, 1983, 278-279.o.

³³ Kormos, 2000/1, 10.o.

Kormos Erzsébet szerint az eltérő védendő jogi tárgyakkól fakadó problémát háromféle módon lehetne feloldani:

*1., "A relativitás megállapítása a büntetési tételek egybevetésével"*³⁴

Ez azt jelenti, hogy a bűncselekményekért járó büntetési tétel alapul vételével történne meg a jogi tárgyak sérelmének összevetése, és ez alapján lenne megállapítva az, hogy teljesült-e az arányosság követelménye, vagy sem.

Azonban Kormos Erzsébet - véleményem szerint helyes - érvelése szerint ez a megoldási módszer nem vezetne eredményhez, hiszen nem várható el a laikus, hozzá nem értő emberektől, akik védeni akarják jogaikat, hogy naprakészek legyenek a bűncselekményekhez tartozó büntetési tételekkel kapcsolatban.

Belovics Ervin szerint azonban ez alapján igenis összevethetővé válik minden bűncselekmény, hiszen „a joghátrányt a jogalkotó állapítja meg, de nyilvánvalóan arra tekintettel, hogy értéktétele szerint az adott bűncselekménynek milyen fokú az absztrakt társadalomra veszélyessége.”³⁵

Tévesnek tartom a fent említett okfejtést, hiszen a büntetési tételek azonossága nem nyújthat elégséges és kellő alapot arra, hogy társadalmilag is elfogadott döntés szülessen olyan ügyekben, ahol a személyi sérülés súlyossága és a vagyoni javak értékbeli különbségének problémája áll fenn.

*2., "A Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelvének alapul vétele"*³⁶

Az irányelv kimondja, hogy „a konkrét veszélyhelyzet felmérése, az egymással szembenálló személyek adottságai, a támadók, illetőleg a védekezők számaránya, fizikai erőfölénye és az ebből fakadó támadási és védekezési lehetőségek alapján”³⁷ kell meghatározni a jogos védelem szükségességét, azonban „a bírói gyakorlat ezzel ún. joghézagot alakított ki.”³⁸

Ennek az az indoka, hogy az irányelv „kifejezetten az élet és testi épség elleni bűncselekmények vonatkozásában határozza meg az eszköz-és mértékarányosság kérdését, azonban a vagyoni elleni támadások elhárítása során kifejtett jogos védelemről nem esik szó

³⁴ Kormos, 2000/1, 7.o.

³⁵ Belovics Ervin: Az érték-érdek összeütközések, mint a büntetendőséget kizáró okok. http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Belovics_Ervin_Tezisek.pdf (2011.09.16.)

³⁶ Kormos, 2000/1, 8.o.

³⁷ LB. 15.sz. irányelve

³⁸ Alföldi Ágnes Dóra: A jogos védelem problémái, különös tekintettel a birtok jogos védelmére. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/377> (2011. 10.06.)

benne,”³⁹ így tehát a Legfelsőbb Bíróság által megfogalmazottak nem alkalmazhatóak a vagyon elleni támadások megítélésénél.

3., Az ember általános erkölcsi érzéke alapján való döntés

Itt a józan ész segítségével hívásával valaki az adott körülmények alapján maga állapítja meg, hogy mi az a határ, amelyen belül még jogszerű és arányos védekezést tanúsíthat a támadóval szemben. Azonban ekkor is újabb kérdések vetődnek fel, hiszen minden ember számára mást és mást jelent egy adott tárgy elvesztésének lehetősége. Például egy generációk óta öröklődő óra más eszmei értékkel bír, mint egy boltban vásárolt, így tehát más, sokkal intenzívebb lélektani hatást fog kiváltani a megtámadottból az ilyen érték elleni támadás. Ezek alapján látható, hogy ez a megoldási javaslat sem lehet irányadó a társadalom tagjai számára.

A vagyon elleni támadások egyre gyakoribbá válása rámutatott arra, hogy a jogalkotóknak mindenképpen életre kell hívniuk egy olyan törvényi szabályozást, mely megoldást nyújthat a javait védelmező, ám személyi sérülést szándékosan okozni nem akaró személyeknek abban, hogy a törvény által ne legyenek büntethetőek amiatt, hogy óvni próbálják saját tulajdonukat, vagyonukat.

Az erre vonatkozó jogszabályi háttér ennek nyomán a 2009. évi LXXX. törvény hatályba lépésével meg is született ún. megelőző jogos védelem néven, melyet a 6. pontban ismertetek részletesen.

2.1.2.3. Közérdek

„A közérdek, mint a jogos védelem lehetséges tárgya, lényegében a jogilag elismert közösségi érdekeket jelenti.”⁴⁰

Földvári József álláspontja szerint „a közérdek fogalmának értelmezése nem szűkíthető: e körbe tartozik a közrend, közbiztonság, a köznyugalom, az államigazgatás, az igazságszolgáltatás zavartalan működése, a politikai közhangulat stb.”⁴¹

Az ilyen tárgyköröket célzó támadások minősülnek közérdek elleni jogtalan támadásnak, azonban ezek a fogalom-meghatározások nem sorolhatók fel taxatív, hiszen évtizedek óta

³⁹ Alföldi Ágnes Dóra: A jogos védelem problémái, különös tekintettel a birtok jogos védelmére.
<http://www.jogiforum.hu/publikaciok/377> (2011. 10.06.)

⁴⁰ Belovics, 2009, 94.o.

⁴¹ Földvári, 2006, 138.o.

nincs a bírói gyakorlatban arra példa, hogy valaki közérdek ellen irányuló támadással szemben jogos védelmet gyakorolt volna, illetőleg erre hivatkozott volna.

2.1.3. A támadás közvetlensége: „intézett”, illetőleg közvetlenül fenyegető

„Intézettnek minősül a támadás, amennyiben az elkövető valamely a Különös Részben büntetni rendelt bűncselekmény (szabálysértés) törvényi tényállásának megvalósítását megkezdte, azaz ha a jogtalan támadás már ténylegesen folyamatban van.”⁴²

Közvetlenül fenyegető a támadás, „ha a támadó és a megtámadni szándékolt térbeli helyzetére, közelségére figyelemmel rövid időn belül reális alappal lehet a támadástól tartani,”⁴³ vagyis az ilyen típusú támadás időben megelőzi az intézett támadást.

Az ilyen helyzetekben történő védekezés lehetőségét -véleményem szerint helyesen- azért legalizálja a jogalkotó, hogy ne jusson helyzeti előnybe a jogtalanság talaján álló elkövető azáltal, hogy a megtámadott már csak akkor védekezhet jogszerűen, ha a támadó vele szemben megkezdte jogtalan támadását.

Az ítélkezési gyakorlatban is találhatunk erre példát, amikor a közvetlenül fenyegető támadás esetén a megtámadottnak nem kötelessége megvárni magát a tényleges támadást, annak megkezdése előtt is védekezhet (BH 2003/175).

Nem tartozik azonban ezen megítélés alá a támadás pusztá előkészítése, az ebben a fázisban kifejtett elhárítási cselekmény esetében nem lehet jogos védelmi helyzet fennállására hivatkozni.

A támadással való közvetlen fenyegetés történhet szóval vagy ráutaló magatartással egyaránt. A 2002/213. számú határozatban például a Legfelsőbb Bíróság –az elsőfokú bíróság ítéletét helyben hagyva- megállapította a jogos védelmi helyzet fennállását annak az elkövetőnek a javára, aki felé a sértett gesztikulálva, hangos szavak kíséretében közeledett, majd testközelségbe érve egyik kezét ütésre emelte, melyet a vádlott a sértett ellökésével hárított el, életveszélyes sérülést okozva.

2.2 Elhárító, védelmi cselekmény

„A védelmi cselekménynek elhárító jellegűnek kell lennie.”⁴⁴

⁴² Belovics, 2009, 88.o.

⁴³ A Büntető Törvénykönyv Magyarázata, KJK-KERSZÖV Jogi-és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004., 124.o.

⁴⁴ Belovics-Békési, 2009, 177.o.

Az elhárítás olyan aktív magatartás illetőleg tevékenység, melynek kifejtésére a védekezés keretei között kerül sor, vagyis a támadóval szembeni „aktív szembeszegülést” jelenti.

A védekező magatartásnak tehát az a célja, hogy „a védelmi helyzetben jogszerűen cselekvőt, a jogi szabályozás és a bírói gyakorlat alakítása révén legalább olyan kedvező helyzetbe kell hozni, mint amilyenben a támadó van.”⁴⁵

Ha az elhárító magatartás nem a támadó ellen irányulna, hanem egy harmadik személynek okozna sérelmet, az azt jelentené, hogy „már nem a jogtalanság, hanem a jog áll szemben a joggal,”⁴⁶ ebben az esetben már nem a jogos védelem, hanem a végszükség szabályai lesznek az irányadók.

2.2.1. A szükségesség- arányosság általános kérdései

„Az elhárító cselekmény legjelentősebb ismérve a szükségesség.”⁴⁷

Releváns kérdést vet fel azonban a szükségesség és ezzel összefüggésben az arányosság értelmezése a hazai bírói gyakorlatban, hiszen az arányosság fogalmát nem tartalmazza a törvény, csak a szükségesség kritériumát.

Ezen ellentmondásos helyzetből adódóan különböző álláspontok alakultak ki a szükségesség-arányosság kapcsolata tekintetében.

Ujvári Ákos nézete szerint e két fogalom nem tekinthető szinonim fogalmaknak, mert elsősorban az elhárító cselekmény szükségességét kell vizsgálni. Ha erre a kérdésre a válasz igenlő, csak ebben az esetben szükséges vizsgálni az arányosság követelményének való megfelelést az elhárító cselekmény tekintetében.

Fent említett szerzőtől eltérően azonban a hazai bírói gyakorlat szerint igaz ugyan, hogy a törvény nem nevesíti az arányosság fogalmát, ennek ellenére a törvényben szereplő szükségesség kritériuma ezt magában foglalja, vagyis „a törvényben említett védekezés szükséges mértéke, amelyen túl már beállhat az okozott sérelemért a megtámadott személy felelőssége, a védekezés arányosságát jelenti.”⁴⁸ (Heller Erik is ezen az állásponton van.)

Székely János szerint „a szükségesség kérdése az elhárító tevékenységet a védelmezett jog biztonsága szempontjából értékeli, míg az arányossági problémák /a támadás és az elhárítás

⁴⁵ Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének elvi és gyakorlati kérdései.
http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/ua_tezis.pdf (2011.09. 16.)

⁴⁶ Nagy,2008, 144.o.

⁴⁷ Nagy,2008, 144.o.

⁴⁸ Görgényi-Gula,2007, 182.o.

eszközének, illetőleg az elhárított és az elhárítással okozott hátránynak a viszonyításával/ a támadó érdekei szempontjából mérik le az elhárító tevékenységet.”⁴⁹

A szükségesség a jogtalan támadás elleni védekezővel szemben állít fel bizonyos korlátokat, melyek kötik őt a védelmi cselekmény kifejtésekor. Az első ilyen korlát, hogy ha nyilvánvalóan többféle, azonos biztonságot nyújtó elhárítási mód áll rendelkezésére, akkor ezek közül a legenyhébbet kell választania a védekezőnek, vagyis azt, amelyik a támadóra nézve a legkisebb sérelemmel jár, a másik ilyen korlát pedig az, hogy a kiválasztott elhárítási módnak arányban kell állnia a jogtalan támadás súlyával.

A védekező esetében nagy jelentősége van a szándékának is. Ez azt jelenti egyrészt, hogy az arányosság túllépéseként értékelendő az a helyzet, amikor a védekező szándéka nemcsak a szükséges és arányos elhárítási cselekmény kifejtésére terjed ki, hanem további cselekmény megtételére is, ekkor ugyanis az arányosságot meghaladó bűncselekmény kísérlete állapítható meg. Másrészt, ha a védekező a cselekménye folytán a támadónak olyan többsérelmet okozott, amelyet szándéka nem fogott át, akkor ezt a minősítés szempontjából figyelmen kívül kell hagyni, vagyis cselekménye gondatlan következményeiért nem felel.

Nincs kialakult bírói gyakorlat arra az esetre, ha a támadás erőszakos közöszlésre irányul, és a megtámadott a támadó megölésével védekezik. A többségi álláspont szerint „az ítékezés során nem hagyható figyelmen kívül, hogy ezek a cselekmények a sértettre nézve, magukban hordozzák a maximális veszély, az élet elleni fenyegetettséget is,”⁵⁰ vagyis ilyen helyzetben a támadó megölése arányos az általa kifejtetni kívánt cselekménnyel összefüggésben.

Földvári József is emellett a felfogás mellett érvel, amikor kifejti, hogy nemcsak az élet elleni támadások esetében, hanem az erőszakos közöszlés elkövetésével fenyegető támadás esetében sem merülhet fel az arányosság vizsgálata. „Az ilyen jellegű támadásokat a személyiség ellen irányuló olyan súlyos merényletnek tartjuk, amelyek még a támadó megölésével is elháríthatók.”⁵¹

Számos olyan eset fordul elő, amelyben a támadó vagy a megtámadott, esetleg mindketten valamilyen eszközt használnak a cselekmény elkövetése közben.

⁴⁹ Székely,1983, 215.o.

⁵⁰ Ujvári Ákos: A jogos védelem, Ügyvédek Lapja, 2010. (49.évf.) 2.szám, 37.o.

⁵¹ Földvári,2006, 139.o.

Ezzel kapcsolatban mondta ki a már korábban említett LB. 15. számú irányelve a következőket: „A jogos védelem szükségességének megítélését nem lehet kizárólag a támadó és a védekező személynél lévő eszközök veszélyességének mechanikus vizsgálatára korlátozni, hanem a konkrét veszélyhelyzet felmérése, az egymással szemben álló személyek adottságai, a támadók, illetőleg védekezők számaránya, fizikai erőfölénye és az ebből fakadó támadási és védekezési lehetőségek alapján kell a helyzetet értékelni.”⁵²

A 2004/92. számú határozat szerint a jogos védelem szempontjából nem értékelhető az arányosság követelményének sérelmeként, ha a vádlott a testi épsége ellen késsel jogtalanul támadóval szemben a kés elvétele után más eszköz alkalmazásával védekezve közvetetten életveszélyes sérülést okoz.

Az egymással szemben álló személyek számarányának, illetőleg fizikai erőfölényének megítélése került előtérbe az EBH2009.1938. számú határozatban, mely szerint jogos védelem miatt nem büntethető az, aki a számbeli fölényben levő támadók testi épség elleni támadását súlyos, illetőleg maradandó fogyatékossgot okozó testi sértést eredményezve hárítja el.

2.2.2. Az elhárítási cselekmény szükséges mértékének a túllépése /excessus/

A 2009. évi LXXX. Törvény hatályba lépése előtt a 29.§ (2) és (3) bekezdése a következőképpen nézett ki:

„(2) Nem büntethető az sem, aki az elhárítás szükséges mértékét azért lépi túl, mert azt ijedségből, vagy menthető felindulásból képtelen felismerni.

(3) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az ijedtség vagy a menthető felindulás az elkövetőt korlátozza az elhárítás szükséges mértékének felismerésében.”

Eszerint a védekezés szükséges mértékét az a személy lépi túl, aki az elhárító cselekmény kifejtésével a támadónak aránytalanul nagyobb sérelmet okoz, mint amilyen sérelemokozással a támadás fenyegetett.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy mértékbeli túllépésnek számítana, pl. az az eset, amikor a támadó súlyos testi sértésre irányuló támadását a védekező úgy hárítja el, hogy azzal maradandó fogyatékossgot okoz. Azonban ha a védekező úgy okozza a maradandó fogyatékossgot, hogy az őt érő támadás csak könnyű testi sértést valósít meg, akkor már

⁵² LB. 15.számú irányelve

megállapítható a szükséges mérték túllépése. Ilyen –kissé szélsőséges- helyzetet ismertet a 2002/42. számú eseti döntés, mely szerint a terhelt menthető felindulása során a jogos védelem szükséges mértékét jelentősen túllépi, ha a férje részéről könnyű testi sértés veszélyével fenyegető támadást úgy hárítja el, hogy megfogva annak herezacskóját, az egyik heréjét kitepi, és ez által maradandó fogyatékoságot okoz.

A „menthető felindulás” olyan fogalom, melynek vizsgálata során –ahogyan a törvény szövegéből is kitűnik- nem csak a felindulást, hanem annak menthetőségét is figyelembe kell venni a szükséges mérték túllépésének értékelésekor. „A menthetőség kérdésében való állásfoglalás elsősorban erkölcsi értékítélet.”⁵³

A védekező tudatában ilyenkor keletkező pszichés állapot „lényegében a beszámítási képességet kizáró vagy korlátozó tudatzavarhoz hasonló, de nem kóros elmeállapot, hanem ép lélektani alapon keletkezik. Többnyire a jogtalan támadás okozta félelem váltja ki.”⁵⁴

Ennek megállapítása tehát semmiképpen sem egy szakértő, hanem a bíróság feladata.

A Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve a szükséges mérték túllépésére vonatkozóan is tartalmaz rendelkezéseket. „Ijedtség vagy menthető felindulás által az elkövető felismerési, akarati vagy értékelő képességét kizáró vagy korlátozó tudatzavar azt eredményezheti, hogy a megtámadott a tényleges vagy közvetlenül fenyegető támadást az elhárítás időpontjában a valóságosnál súlyosabbnak ítéli meg, illetőleg azt súlyosabban viszonyozza.”⁵⁵

Az eddigiekben kifejtett differenciált szabályozási rendet helyezte hatályon kívül a 2009. évi LXXX. törvény, amely alapján a hatályos törvényi szabályozás a következő:

„29.§ (2) Nem büntethető az sem, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból túllépi.”

Ebből egyértelműen látszik, hogy a védekező számára sokkal nagyobb teret nyitott meg a jogalkotó azáltal, hogy már nem köti a büntetlenséget ahhoz, hogy valaki képtelen felismerni az elhárítási cselekmény szükséges mértékét, hiszen a kockázatot a támadónak kell viselnie minden esetben, vagyis senkitől nem követelheti meg a jog, hogy a jogtalan támadással szemben ne védekezzen.

⁵³ A Büntető Törvénykönyv Magyarázata, I. kötet, Általános Rész. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006, 127.o.

⁵⁴ A Büntetőjog Nagy Kézikönyve. Complex Kiadó, Budapest, 2007., (továbbiakban: A Büntetőjog Nagy Kézikönyve) 103.o.

⁵⁵ LB 15. sz. irányelve

„Az ijedtség vagy menthető felindulás továbbra is szubjektív büntethetőséget kizáró ok, amely azonban a beszámítási képességre gyakorolt tényleges hatásától függetlenül minden esetben kizárja a büntethetőséget,»⁵⁶ vagyis míg korábban a korlátozott felismerési képesség miatt csak a büntetés korlátlan enyhítésére volt lehetőség, most már ezekben az esetekben is felmentő ítéletnek van helye a védekezővel szemben. (Természetesen ezekben az esetekben is meg kell vizsgálni, hogy ténylegesen fennállt-e az ijedtség/menthető felindulás.)

Ezt példázza az 1620/2010/11. számú, Nyíregyházi Városi Bíróság által elbírált ügy, melynek történeti tényállása szerint a vádlott, P.M. és J.S. tanú kertszomszédok, a mezsgye vitákból eredő problémák miatt több alkalommal volt köztük nézeteltérés, 2009-ben J.S. tanú a vádlottat egy szénahúzó fém horoggal fejbe is ütötte, amely miatt a tanút 2 évre felfüggesztett 3 hónapig tartó börtönbüntetésre ítélték.

2010. márciusában a vádlott felszántatta a házához tartozó földterületet, azonban időközben megjelent J.S. tanú, aki abban a hitben, hogy az ő területe is szántás alá fog kerülni, sarlóval a kezében elindult P.M. vádlott portája felé. A vádlott a tanút kérdőre vonta, hogy mit keres ott, majd félve a tanú korábbi tettétől, agresszív viselkedésétől, megragadott egy karót, majd dulakodás alakult ki közöttük. Ennek következtében J.S. tanú 8 napon túli, P.M. vádlott pedig 8 napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett. P.M. vádlott védekezésében arra hivatkozott, hogy kettejük között régóta haragos a viszony, fél a tanútól a korábbi cselekménye miatt. Erre tekintettel -vagyis hogy vélhetően ijedtségből ragadott karót a vádlott-, valamint arra figyelemmel, hogy a vádlottat nem terhelte kitérés kötelezettség, a bíróság felmentő ítéletet hozott a vádlott vonatkozásában.

Az új szabályozás szerint nincsen jelentősége, hogy milyen hatást váltott ki a megtámadottban az őt ért illetőleg őt fenyegető jogtalan támadás, az is közömbös, hogy ez mennyiben befolyásolta az elhárító cselekményét, a releváns tény a felmentő ítélet meghozatalához csupán annyi, hogy fennállt-e a védekező személyében olyan tudatzavar, amely miatt az elhárítás szükséges mértékét túllépte, vagy sem.

„A szükségesség határainak meghúzása, a felindulás menthetőségének megítélése továbbra is a bírói gyakorlatra marad.»⁵⁷

A jogtalan támadást elhárító cselekményt méltányosan, a védekezőre figyelemmel kell megítélni, így például „aki testi épsége elleni támadást az elkövető életének kioltásával hárít

⁵⁶Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára, 2. kiadás, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2009, 72/9-72/10.o.

⁵⁷Kiterjesztett jogos védelem?- Mentő ötletek, HVG, 2008/39.szám, 18.o.

el, azt fel kell menteni,⁵⁸ míg ezzel ellentétben a korábbi szabályozás azt mondta ki az ilyen esetekben, hogy csak a büntetés korlátlan enyhítése állapítható meg a védekező javára.

Amennyiben viszont a túllépés oka nem ijedtség vagy menthető felindulás, hanem „például a védekező szándékából fakadó megtorlás, a jogtalan támadással szemben aránytalanul védekezőt büntetőjogi felelősség terheli.”⁵⁹

3. Időbeli túllépés /praetextus/

A védelmi cselekmény szükséges mértékének a túllépését mindenképpen élesen el kell határolni a jogos védelmi helyzet megszűnése után keletkezett időbeli túllépéstől, hiszen utóbbira a törvényi tényállásban foglaltak nem vonatkoznak.

Időbeli túllépésről két esetben beszélhetünk:

- amikor a védekező cselekmény kifejtésére még a jogtalan támadás valamint az ezzel való közvetlen fenyegetés megkezdése előtt kerül sor, vagy
- ha a jogtalan támadás már befejeződött, de a megtámadott felindultsága miatt nem hagyja abba a megtámadóval szembeni cselekményét.

„A támadás megkezdése előtt történő védekezés a gyakorlatban ritkán fordul elő és elbírálására a tévedés szabályai az irányadók.”⁶⁰

Ezzel ellentétben a második esetkör tipikusnak mondható, hiszen ekkor a védekező eredetileg jogos védelmi helyzetben volt, ám a támadás, vagy ennek közvetlen veszélyének a megszűnése a jogos védelmi helyzetre való hivatkozás lehetőségét is megszünteti. „Jogos védelmi helyzetről kizárólag a jogtalan támadás bekövetkeztétől annak megszűnéséig vagy közvetlen támadás veszélyének fennállásáig beszélhetünk.”⁶¹

Megszűnik a jogos védelmi helyzet:

- ha a támadást véglegesen visszaverték, vagy ha
- minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy a támadó a támadás folytatásával felhagyott.

Nem szűnik meg azonban a jogos védelmi helyzet fennállása, ha a támadás „kiújulásának”, megismétlődésének a veszélye közvetlenül fenyegeti a korábban megtámadottat.

⁵⁸Btk. reform: Mérlegelés előtt, HVG, 2008/31. szám, 23.o.

⁵⁹Belovics-Békési, 2009, 180.o.

⁶⁰Görgényi-Gula, 2007, 185.o.

⁶¹Bolyky Orsolya: A jogos védelem időbeli korlátainak vitatott kérdései. Doktoranduszok fóruma, Miskolc, 2005., 66.o.

Az időbeli túllépés során keletkezhet vélt jogos védelmi helyzet is abban az esetben, ha a korábban megtámadott alapos okkal tévesen még feltételezheti, hogy az ellene irányuló támadás vagy az azzal való közvetlen fenyegetettség még nem ért véget, és ilyen helyzet fennállása mellett fejtett ki valamilyen tényállásszerű cselekményt.

„A támadás eszközének elvétele a jogos védelmi helyzetet még nem szünteti meg, illetve a jogtalan támadónak az az elhatározása, hogy a további támadással felhagy, csupán akkor zárja ki a jogos védelmi helyzet megállapítását, ha objektíve is érzékelhetően hagyja abba a jogtalan magatartást.”⁶² Ez a helyzet áll fenn akkor, ha a támadó az esemény helyszínét végleg elhagyja, vagy ha a megtámadottnak hátat fordít és eldobja a kezében lévő támadó eszközt.

4. Volt? – Nincs! : A kitérés kötelezettség

A Btk. a kitérés kötelezettséget a 2009. évi LXXX. törvény hatályba lépése előtt még nem szabályozta, erről csupán a Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve rendelkezett, méghozzá törvénysértő módon, hiszen jogszabályi alap nélkül rekesztett ki „olyan személyeket a büntethetőséget kizáró ok alkalmazásának köréből, akiknek az esetében ilyen jellegű normát a Büntető Törvénykönyv nem tartalmazott.”⁶³ Ez leginkább azért volt jogellenes, mert az irányelvben foglaltak, mint „bíró alkotta jog” a terhelt terhére bővítették a büntetőjogi felelősség körét, mely által a jogbiztonság követelménye jelentősen sérült.

Az irányelv „ezzel büntetőjogi felelősséget konstituál olyan helyzetekre is, amelyeket a jogalkotó a felelősséget kizáró normaszöveg megalkotásakor kivett a kriminalizáció alól.”⁶⁴

A 15.számú irányelv szerint: „A jogtalan támadás esetén a megtámadott általában nem köteles meneküléssel kitérni a támadás elől; kivételesen azonban a büntetőjogilag közömbös elhárítási mód választásának a kötelezettsége terheli a hozzátartozót a felmenője, testvére vagy házastársa részéről ellene intézett, illetőleg fenyegető támadás esetén. Megkívánható ez a súlyosabb fokban kóros elmeállapotban, szemmel láthatóan tudatzavarban levő személyek jogtalan támadása esetén is, függetlenül attól, hogy a tudatzavart, állapotot mi válthatta ki.”⁶⁵

⁶² Belovics Ervin: Gondolatok a jogos védelem körében kifejthető védelmi cselekményről. Rendészeti Szemle, 2007. (55.évf.) 7-8 sz., 105.o.

⁶³ Belovics Ervin: Az érték-érdek összeütközések, mint a büntetendőséget kizáró okok. http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Belovics_Ervin_Tezisek.pdf (2011.09.16.)

⁶⁴ Ujvári Ákos: A jogos védelem megítélésének elvi és gyakorlati kérdései. http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/ua_tezis.pdf (2011.09.16.)

⁶⁵ LB 15. számú irányelve

(Korábban a jogalkalmazók által kialakított gyakorlat szerint kitérés kötelezettség terhelte a megtámadottat a gyermekkel, és a nyilvánvalóan terhes nővel szemben is, azonban ez a gyakorlat ma már nem él.)

Ezek a védekezővel szemben támasztott elvárások csupán etikai jellegűek, „semmiképpen sem foghatók fel abszolút erejű, a védekezés jogosságát kizáró menekülési kötelezettségként.”⁶⁶ A menekülési kényszer csak akkor áll fenn, ha a kitérés a megtámadottnak semmilyen jogos érdekét, becsületét nem veszélyezteti.

Ennek ellenére azonban a jogalkalmazók által elbírált esetek rámutatnak arra, hogy a kitérés kötelezettség követelménye igenis érvényesült a hazai ítélkezési gyakorlatban.

Erre találunk példát az 1995/262. számú eseti döntésben, amelyben a megtámadott személy kitérés kötelezettség terheli a szemmel láthatóan tudatzavarban lévő, súlyosan ittas személy jogtalan támadása esetén. A Legfelsőbb Bíróság indoklása szerint a terhelt felismerhette, hogy a sértett erősen ittas volt, ezért cselekménye halált okozó testi sértés büntettként értékelhető.

Mint már az előzőekben utaltam rá, ez a szabályozás csak a 2009.évi LXXX. törvény hatályba lépése előtt volt érvényben, mivel az új törvény már a jogos védelem tényállásán belül szabályozta a kitérés kötelezettséget. „A jog nem tartozik a jogtalanságnak engedni.”⁶⁷

Ez alapján a megtámadott, a támadó személyétől függetlenül egyáltalán nem köteles kitérni a támadás elől.

A 2011/54. számú határozatban találhatunk arra példát, hogy a korábban jogerősen elítélt terheltet a Legfelsőbb Bíróság később a jogos védelmi helyzet új szabályozására való tekintettel felmentette. A történeti tényállás szerint a terhelt és barátja egy vendéglőben tartózkodtak, ahol jelen volt az ittas állapotban lévő sértett is. Szóváltás alakult ki köztük, mely során a sértett megfogta a terhelt ruháját a nyakánál, emiatt pedig a terhelt orrtájékon ütötte őt, ezáltal 8 napon túl gyógyuló sérülést okozva neki. A módosítás miatti kedvezőbb megítélés miatt -vagyis hogy senki nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől- a terhelt büntethetősége ki van zárva.

A törvényhez fűződő indoklásból látható, hogy főként az egyre inkább növekvő családon belüli erőszak tette szükségessé a jogalkotó beavatkozását, aki az új szabályozással érvényre juttatta azt a mindenki számára elfogadható tételt, miszerint mindenkinek joga van arra, hogy megvédje magát, függetlenül a támadó személyétől.

⁶⁶ Görgényi-Gula, 2007, 182.o.

⁶⁷ Székely, 1983, 36.o.

5. A jogos védelmi helyzet megítélése néhány speciális esetkör tekintetében

5.1. A provokáció és a kölcsönös tettelegesség esete

Nem állapítható meg a jogos védelmi helyzet annak a javára, aki szándékos magatartásával idézi elő mások támadását, hiszen ekkor azzal a célzattal történik a provokálás, hogy védekezésre való hivatkozással a szándékos magatartást tanúsító személy megbosszuljon valamit, illetőleg leszámoljon a provokáció hatására cselekvő személlyel, azonban ebben az esetben maga a támadást előidéző személy is jogtalanul jár el.

A provokátor „célja tehát áldozatának olyan mérvű felingerlése, hogy a tettelegességet ez kezdje el, és így a provokálónak jusson a jogos védelmi helyzet előnye.”⁶⁸

Fontos megjegyezni, hogy a provokáció esetkörénél a célzatosság a legfontosabb tartalmi elem, „hiszen a támadás jogtalanságát nem zárja ki egymagában az, hogy arra a megtámadott magatartása szolgáltatott okot.”⁶⁹

Vagyis nem lehet teljes bizonyossággal megítélni azt az esetet, amikor ugyan a megtámadott szándékosan vagy neki felróhatóan ad okot az őt ért támadás lefolytatására, ám nem volt mögötte semmilyen bosszúállási célzat.

Ugyanakkor az ilyen magatartás is ingerlő, bosszantó hatású lehet a későbbi támadó számára. „Az ilyen esetekben az erőszaktól való lehetőség szerinti tartózkodás mellett illeti meg a megtámadottat a jogos védelmi jog.”⁷⁰

A provokálás módja sokféle lehet, ilyen pl. a szóbeli célzás, gúnyos megjegyzés, kétértelmű mondatok, de ide tartozik az is, ha valaki szándékosan leönti a másikat itallal. (Ezeket az eseteket csak példálózó jelleggel lehet felsorolni, hiszen csak az emberi találékonyságon és ötletességen múlik, hogy ki milyen módon szeretné előidézni a másik fél támadását.)

„Kölcsönös és egyidejű támadás esetén mind a két fél a „jogtalanság talaján” áll, így egyikük sem hivatkozhat jogos védelemre. Ez a helyzet, ha valaki mást verekedésre hív, és az a hívást elfogadja. Ilyenkor nem állapítható meg az egyik fél javára a jogos védelem akkor sem, ha a verekedés során a másik fél vele szemben erőfölénybe kerül.”⁷¹

⁶⁸ Székely, 1983, 86.o.

⁶⁹ Ujvári, 2009, 143.o.

⁷⁰ Nagy, 2008, 144.o.

⁷¹ Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára, 2. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2009., 72/8.o.

A bírói gyakorlat ellenére született azonban egy olyan eseti döntés, amely ennek az elvnek homlokegyenest ellentmond. Ez a 2008/260. számú határozat, melyben a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy kölcsönös tettelegesség esetén is megállapítható a jogos védelem annak javára, aki harmadik személy beavatkozása és támadása következtében kiszolgáltatott helyzetbe kerül, és a pusztá kézzel támadókkal szemben késszúrással védekezik.

Belovics Ervin ezzel a konkrét esettel kapcsolatban arra az álláspontra helyezkedik, hogy az ügyben elhangzott okfejtés teljességgel elfogadhatatlan, „mert a jogtalanság talaján álló személyt visszahelyezi a jogszerűség körébe, pusztán amiatt, mert a kölcsönös törvénysértés alkalmával az erőviszonyok megváltoztak.”⁷²

Az ehhez hasonló esetekkel kapcsolatban Székely János -a fent említett állásponttól eltérően- azt juttatja kifejezésre, hogy amennyiben „jogtétellé emeljük, hogy a kölcsönösen elfogadott kihívás után jogos védelmi helyzet egyik fél javára sem állapítható meg, akkor ezzel egy szintre helyezzük az agresszort a megtámadottal, teret engedve a brutalitásnak, kedvezve az önbíráskodásra hajlamos személyeknek.”⁷³

Véleményem szerint mindkét álláspontnak meg vannak a maga igazságai, hiszen valóban visszaélésekre adhatna okot, ha a bírói gyakorlat egységesen olyan álláspontra helyezkedne, mely szerint büntethetőséget kizáró okként deklarálná -az erőviszonyok változása miatt- az egyik jogtalanul támadó személy által kifejtett cselekményt, azonban az is kétségtelen, hogy megvalósulhatnak olyan élethelyzetek, amikor valóban szükség van a „főszabály alóli kivételre”, vagyis a megtámadottat bizonyos körülmények fennállása esetén nem szabadna elítélni akkor sem, ha a kölcsönös tettelegesség esete áll fenn.

5.2.Vélt (putatív) jogos védelem

„Ha az elkövető a valóságos helyzet téves felismerése folytán abban a tudatban cselekszik, hogy ellene jogtalan támadást intéztek, vagy ilyennel közvetlenül fenyegették (vélt jogos védelem), a tévedésre vonatkozó rendelkezéseket (Btk. 27. §) kell alkalmazni.”⁷⁴

„Az ilyen keretek között diszpozíciószerű magatartást tanúsító személy a cselekménye társadalomra veszélyességében téved.”⁷⁵

⁷² Belovics,2009, 97.o.

⁷³ Ujvári,2009, 145.o.

⁷⁴ LB. 15. számú irányelve

⁷⁵ Tokaji Géza: A bűncselekménnytan alapjai a magyar büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.,(továbbiakban: Tokaji,1984) 265.o.

Kétségtelenül a bírói gyakorlat is erre az álláspontra helyezkedik, amikor az 1997/427. számú eseti döntésében kimondja, hogy ha az elkövető a vélt jogos védelmi helyzet folytán abban a téves feltevésben viszi véghez - az adott esetben életveszélyes sérülést okozó- testi sértési cselekményt, hogy az a társadalomra nem veszélyes: a magatartását nem a jogos védelemre, hanem a tévedésre vonatkozó rendelkezések alapján kell megítélni.

A vélt jogos védelemre való hivatkozás csak abban az esetben lehet eredményes, ha a vádlottnak alapos oka volt tévesen azt feltételezni, hogy ellene a jogtalan támadás megindulása vagy az ezzel való közvetlen fenyegetettség megvalósulni látszik. „Ha tehát alapos okkal tételezte fel a jogos védelmi helyzetet, nem büntethető.”⁷⁶

Ha mégsem áll fenn ilyen alapos ok, akkor vélt jogos védelmi helyzetre nem lehet hivatkozni.

6. Az őrző-védő berendezések problémájának törvényi szinten történő „megoldása”: a megelőző jogos védelem

„A törvényhelyet a 2009. évi LXXX. törvény 5.§-a vezette be, a jogos védelem körét az ún. megelőző jogos védelem intézményének bevezetésével bővítve.”⁷⁷

Ezt a bővülést az tette indokolttá, hogy „a – főként vagyon elleni - bűncselekmények elszaporodása miatt az elmúlt időben egyre gyakoribbá vált ezeknek az eszközöknek (a védő-óvó berendezések) az alkalmazása, így például áramnak az ajtókilincsbe vezetése.”⁷⁸

Az emberi természetből adódóan természetes dologként fogható fel, ha valaki a saját tulajdonát, illetőleg a birtokában lévő dolgokat, tárgyakat védelemben szeretné részesíteni, méghozzá oly módon, hogy ne kelljen attól félnie, hogy a törvény őt ezért bármilyen formában büntetéssel fogja fenyegetni vagy sújtani.

A védő-óvó berendezések alkalmazása azonban magában rejti ezt a lehetőséget is, így a 2009-es módosításokig a kialakult vélemény az volt, hogy „a támadásnak, illetőleg a támadás közvetlen veszélyének objektív fennállása hiányában a jogos védelmi helyzet nem áll fenn.”⁷⁹ Vagyis mivel az „óvóeszköz alkalmazása tulajdonképpen előkészület a védelemre”⁸⁰ és „az általános fenyegetettségi érzés, a jogtalan támadás bekövetkezésének távoli veszélye”⁸¹ nem

⁷⁶ A Büntetőjog Nagy Kézikönyve, 105.o.

⁷⁷ Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára, 2. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2009., 77.o.

⁷⁸ Belovics, 2009, 124.o.

⁷⁹ Ujvári, 2009, 163.o.

⁸⁰ Óri Aliz Ildikó: A büntethetőséget kizáró okok szabályozása különös tekintettel a jogos védelemre napjainkban, Studia Juvenum A.D., Debrecen, 2005., 163.o.

⁸¹ Ujvári, 2009, 164.o.

elég a jogos védelem megállapításához, így büntetésben fog részesülni az ilyen eszközt alkalmazó személy.

Amennyiben valaki ilyen berendezést használ, akkor tulajdonképpen „arról van szó, hogy az emberi óvatosság igyekszik a jogellenes támadások veszélyére már in abstracto felkészülni.”⁸²

Belovics Ervin szerint igaz, „hogy jogtalan támadás nélkül nincs jogos védelem, az óvó védő berendezések azonban pontosan akkor lépnek működésbe, akkor fejtik ki védelmi funkcióikat, amikor a támadás megkezdődik.”⁸³

Ezzel kapcsolatos korlátja volt a védőberendezések elismerésének az a tény, hogy az eszköz nem csak a jogtalan támadónak, hanem vétlen személynek is árthat. Azonban „hiba volna a kivételes esetekre ráillő szabályozást a tipikus esetekre kiterjesztően értelmezni.”⁸⁴

Tehát általánosságban véve, néhány kivételtől eltekintve az a teória érvényesül, hogy az eszközök nem vétlen személyeknek okoznak sérülést, hanem annak, aki pl. ténylegesen jogtalanul próbált bejutni egy árammal védett kerítés udvarára. Vagyis „Székely szavaival élve: „ne a kivételre alapítsuk a főszabályt!”⁸⁵

További problémának tekintették - melyet a Legfelsőbb Bíróság fogalmazott meg a korábban már ismertetett 2000/97. számú ügyben -, hogy az önműködő rendszerek nem alkalmasak arra, hogy felmérjék az elhárítás szükségességét, mértékét és arányosságát, vagyis jelentéktelen támadás esetén is alkalmasak visszafordíthatatlan sérelmeket okozni. Székely szerint azonban „a jövőbeli, még csak potenciálisan létező jogsértést konkretizálni lehetetlenség...a bizonytalanságból eredő kockázatot nem a jogot védelmezőnek, hanem az agresszornak kell vállalnia.”⁸⁶

Véleményem szerint helyeselhető ez az álláspont, hiszen nem várható el a vagyonát jogosan védelmező személytől, hogy a jogtalan behatolóval szemben óvatosan és méltányosan járjon el, amikor az meg akarja őt fosztani tulajdonától.

Az eddigi jogalkalmazói gyakorlatot változtatta meg alapjaiban a 29/A. § bevezetése, a jogalkotó „a büntethetőséget kizáró okok szintjére emelte az ún. őrző-védő berendezések alkalmazását.”⁸⁷

⁸² Székely,1983, 277.o.

⁸³ Belovics,2009, 127.o.

⁸⁴ Ujvári,2009, 173.o.

⁸⁵ Ujvári,2009, 173.o.

⁸⁶ Székely,1983, 282.o.

⁸⁷ Costopulos Orestis: Jogos védelem az ún. „őrző-védő”berendezések körében, Ügyészek Lapja,2009.különszám, 16.évf.,(továbbiakban: Costopulos Orestis,2009) 16.o.

A 29. § (1) bekezdésében leírt jogos védelmi helyzettől a megelőző jogos védelmi helyzet annyiban különbözik, hogy a védendő jogtárgyak köre szűkebb, hiszen a tényállás nem utal a közérdekre, mint védendő értékre.

Különbség van továbbá abban, hogy az (1) bekezdés szerinti jogos védelmi helyzet fennállásakor a megtámadott, vagy az ő érdekében fellépő harmadik személy személyesen fejt ki elhárító cselekményét a támadóval szemben, míg ezzel ellentétben a megelőző jogos védelem körében a megtámadott az elhárító cselekményt védelmi eszköz használata útján gyakorolja. „A védelmi eszköz használata a jövőbeni jogellenes támadások ellen (in abstracto) kíván védelmet nyújtani, illetőleg felkészülést jelent a támadással való közvetlen fenyegetést megelőzően.”⁸⁸

Az ilyen támadások kiküszöbölése érdekében, amikor a megtámadott nincs abban a fizikai helyzetben, hogy a támadást személyesen és közvetlenül elhárítsa, „az állampolgárok kiépíthetnek olyan technikai rendszereket, amelyek kockázatosabbá teszik az elkövetők számára a támadást,”⁸⁹ ezáltal érvényesíthetik azon jogukat, melyet az új törvényhely biztosít számukra.

A megelőző jogos védelem megállapíthatóságához a törvény által megkívánt feltételeknek hiánytalanul teljesülniük kell, csak a feltételek együttes fennállása esetén biztosít a jog büntetlenséget a védekezőnek.

A megelőző védelmi eszköz:

- nem lehet alkalmas az élet kioltására,
- működtetése során csak a jogtalan támadó szenvedhet sérelmet,
- a védelmi eszköz alkalmazójának mindent meg kell tennie a sérelem elkerülése érdekében, ami tőle az adott helyzetben általában elvárható.

A védő-óvó berendezések telepítésénél a legfontosabb feltétel, hogy ez az élet kioltására nem lehet alkalmas. A törvényhelyhez kapcsolódó indoklás azonban csak példálózó jelleggel sorolja fel azokat az eszközöket, berendezéseket, melyek használata esetén a védekező javára a büntetlenséget nem lehet megállapítani. Ilyen például a szűrő-, vágófegyver, lőfegyver automatikus működésbe hozatala, vagy magas feszültségű áram alkalmazása.

⁸⁸ Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára, 2. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2009., 77.o.

⁸⁹ Két nyomtávú büntetőpolitika- Szigorodik a büntető törvénykönyv. <http://www.jogiforum.hu/hirek/20573> (2010.03.20.)

A második feltétel, hogy a védelmi eszköz működése során kizárólag a jogtalan támadónak okozhat sérelmet. Ezzel azonban „az az elv, hogy a támadó viseli a kockázatot, itt megfordulni látszik, és mintha a védekezőnek kellene viselnie annak terhét, hátha nem a jogtalan támadó sérül meg, s esetleg meghal valaki.”⁹⁰

A teljesen vétlen személynek okozott sérülésért tehát a berendezés létrehozójának, működtetőjének felelnie kell.

Harmadik feltételként a törvény előírja a védekező számára kötelezettségként, hogy a sérelem elkerülése érdekében tegyen meg mindent, ami tőle az adott helyzetben általában elvárható. „Ez a kötelezettség teljesíthető például a jogtalan támadás esetleges következményeire a figyelmet közvetlen, vagy közvetett módon felhívó valamely jelzés (felirat, ábrázolás, fény-, vagy hangjelzés) alkalmazásával.”⁹¹

„A tőle elvárhatóság fogalma az ügy konkrét körülményeire és a védekező személyére tekintettel ítéltető meg, míg az adott helyzetben elvárhatóság pedig azt fejezi ki, hogy a védekező személyén túl, a választott eszközre is figyelemmel kell a védekezőnek mindent megtennie a sérelem elkerülése érdekében.”⁹²

A megelőző jogos védelem hatályos rendelkezései néhány vonatkozásban félreértésekre adhatnak okot, mivel nem derül ki egyértelműen a megfogalmazásból, hogy a védelmi eszköz alkalmazása miként értelmezendő.

Ha egy szűkebb értelmezést tartjuk helyesnek, az annak az elfogadását jelenti, hogy az alkalmazás csak a védelmi berendezés működésére vonatkozik, azonban ha a tágabb értelmezés mellett foglalunk állást, akkor nem csupán a védelmi berendezés működésbe lépését, hanem annak telepítését is az „alkalmazás” fogalmi körébe vonjuk.

Costopulos Orestis szerint az alkalmazást mindenképpen tágabban kell értelmezni, azonban úgy véli, hogy „azt, hogy a védelmi berendezés alkalmazása kapcsán melyik értelmezés kerül elfogadásra és alkalmazásra, valójában a joggyakorlat fogja kimunkálni.”⁹³

Fent említett szerző szerint a megelőző jogos védelem megfogalmazásával kapcsolatban további értelmezési problémát vet fel az alkalmasság fogalmának meghatározása, mivel a jelenlegi törvényszöveg „lehetővé teszi az alkalmatlan eszközzel és módon elkövetett

⁹⁰ <http://www.jogonline.biz/index.php?action=fullnews&id=487704&category=1182> (2010.03.20.)

⁹¹ 2009. évi LXXX. törvény 5. §-hoz fűzött részletes indoklása

⁹² Belovics-Békési, 2009, 180. o.

⁹³ Costopulos Orestis, 2009, 18. o.

emberölés kísérleténél a felelősségre vonás mellőzését akkor, ha a védelmi eszköz objektíve alkalmas az emberélet kioltására, de azt az adott helyzetben alkalmatlan módon használják.”⁹⁴

Ennek értelmében, mivel a jogalkotó a normaszövegben csak azt nevesítette, hogy a berendezés ne legyen élet kioltására alkalmas, ez arra enged következtetni, hogy adott esetben ez a megfogalmazás akár a felelősség alóli mentesülést is megalapozhatja a védekező vonatkozásában.

Ez a hiányosság azonban a szerző szerint könnyen kiküszöbölhető lenne a tényállás szövegébe való egyetlen szó beillesztésével: „az eszköz az élet kioltására egyáltalán nem alkalmas”.⁹⁵

Meglátásom szerint egyértelmű, hogy a megelőző jogos védelem törvényi tényállásában foglaltak még nem képesek az intézmény teljes körű szabályozására, melyből adódóan a bírói jogalkalmazás során még számos probléma fog felmerülni.

7. A jogos ön-és tulajdonvédelem Alkotmányba foglalása

2012. január 1.-jén hatályba lép új Alaptörvényünk. A jelenleg hatalmon lévő kormánypárt javaslata alapján a jogalkotók alaptörvényi szintre emelték a jogos ön-és tulajdonvédelem intézményét, ezáltal kiterjesztve ennek hatókörét.

„Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve a tulajdona ellen intézett vagy az ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához.”⁹⁶

Ezeket a jogokat jelenleg is védi a Büntető Törvénykönyv, azonban a kormány meglátása szerint a büntetőjog által biztosított védelem nem szolgáltat elég teret a megtámadottnak.

„Miközben az alaptörvényben csak elvi jelleggel szögezik le a jogos védelmet és a tulajdon védelmét, a büntető törvénykönyv későbbi módosításai határozhatják meg a konkrét szabályokat.”⁹⁷

„A kormányfő kijelentette: az Alkotmány lehetőséget ad majd arra, hogy az emberek a bűnözőkkel szemben a rendőrségi erőn túl önvédelmet is gyakorolhassanak,”⁹⁸ azonban a kormánypárt emellett azt is kifejezésre juttatta, hogy ehhez nem szükségszerű a fegyvertartás liberalizációja.

⁹⁴ Costopulos Orestis, 2009, 18.o.

⁹⁵ Costopulos Orestis, 2009, 18.o..

⁹⁶ Magyar Közlöny, 2011. 43. sz.

⁹⁷ <http://www.origo.hu/itthon/orbanreformjai/20110330-tenyleges-eletfogytiglan-es-jogos-vedelem-az-alkotmanyban.html> (2011.10.06.)

⁹⁸ <http://www.vagyonorujsg.hu/vagyonorujsg/entertainment/425-oenvedelemre-gyur-az-alkotmany.html> (2011.10.06.)

Az önvédelemmel kapcsolatos új rendelkezés tekintetében azonban a gyakorlatban több probléma is felmerülhet, hiszen teret enged azoknak, akik azt az elvet vallják, hogy bármilyen arányossági követelmény nélkül felléphessenek a birtokra behatolókkal szemben, így a hosszú évek óta kialakított és a többség által elfogadott határok mozdulhatnak el.

Egyesek szerint az Alkotmányban az önvédelem jogának egyáltalán nem lehet helye, hiszen ez „elsősorban a hatalom önkorlátozásáról szóló dokumentum, amelynek nem feladata az egyes emberek közötti jogviszonyok leírása.”⁹⁹

8. Nemzetközi kitekintés

8.1. A jogos védelem megítélése Németországban

„(1) Nem cselekszik jogellenesen az, aki jogos védelmi helyzetben követi el cselekményét.

(2) Jogos védelemnek tekintendő az a védekezés, amely szükséges a saját vagy más ellen intézett jogtalan támadás elhárításához.

33.§ Nem büntethető az, aki a jogos védelem határait zavarodottságból, félelemből vagy ijedtségből lépi túl.”¹⁰⁰

„A hatályos jogos védelmi jog két alapelven nyugszik: az egyik az egyén (individuum) védelme, a másik pedig a jogvédelem.”¹⁰¹

„Az (1) bekezdésben meghatározott deklaráció kifejezésre juttatja, hogy a jogos védelem esetén maga a tényállásszerű magatartások büntetendőségének oka, a jogellenesség hiányzik,”¹⁰² vagyis a törvényi szabályozásból egyértelműen látszik, hogy „a német Btk. jogellenességet kizáró oknak minősíti a jogos védelem intézményét.”¹⁰³

„A törvényhozónak azzal egy időben, hogy az egyént megvédje a támadásoktól, generál preventív célja is van. Valóságos módon rettent el az embereket attól, hogy jogtalanságot tegyenek.”¹⁰⁴

A jogos védelmi helyzet kapcsán elsődlegesen azt kell tisztázni, hogy mely feltételek teljesülésével lehet erre hivatkozni.

⁹⁹ <http://www.vagyonorujtag.hu/vagyonorujtag/entertainment/425-oenvedelemre-gyur-az-alkotmany.html> (2011.10.06.)

¹⁰⁰ StGB. 32.§

¹⁰¹ Claus Roxin: Strafrecht: Allgemeiner Teil, 4. vollständig neu bearb. Auflage, München, 2006, (továbbiakban: Roxin, 2006) 654.o.

¹⁰² Ujvári, 2009, 23.o.

¹⁰³ Belovics, 2009, 62.o.

¹⁰⁴ Roxin, 2006, 654.o.

„Akkor áll fent jogos védelmi helyzet, ha a támadás jelenleg fennálló és jogellenes. Támadás minden olyan emberi magatartás, amely jogilag védett érték vagy érdek sérelmével fenyeget.”¹⁰⁵

„Abból, hogy a támadás emberi magatartásra korlátozódik, világosan kitűnik, hogy az állati támadást nem a 32§ szabályozza, hanem erre kizárólag a BGB.228.§ iránymutatásai vonatkoznak.”¹⁰⁶

Az állatok cselekménye tehát kívül esik a támadás fogalmán, erre a BGB. (Bürgerliches Gesetzbuch), vagyis a Német Polgári Törvénykönyv 228.§-ának rendelkezései irányadóak, melyek a végszükség (Notstand) szabályait deklarálják.

„Támadóként jogi személy sem jöhet szóba, mert a büntetőjog értelmezése alapján azok nem tudnak cselekedni. Egyesülettel, részvénytársasággal és az állammal szemben tehát nem lehet jogos védelmet gyakorolni, ellenben a jogi személynek természetes személy tagjaival szemben már lehetséges a jogos védelem alkalmazása.

Ott sem valósul meg támadás, ahol egy személy nem akaratlagos cselekvéssel veszélyeztet másokat, pl. epilepsziás rohama van, vagy alvás közben cselekszik.”¹⁰⁷

„Alkalmatlan kísérlet esetén nem lehet támadásról beszélni. Itt nem a jogvédelmi érdek, hanem a védelmi igény hiányzik, hiszen ez a kísérlet az egyedi jogi tárgyra nem veszélyes. Vagyis nem lehetséges az, hogy egy töltetlen pisztollyal vagy egy játék pisztollyal fenyegető gengszter vélt jogos védelmi helyzetet idézhetne elő, mivel ebben az esetben nincs életre vagy testi épségre irányuló támadás, de ha valakit olyan tárggyal fenyegetnek, amelyet egy objektív, harmadik kívülálló személy ugyanolyan fenyegetett helyzetben fegyvernek találna, úgy érvényesül a jogos védelmi jog. Viszont ha a védekező felismeri, hogy ez a támadási tárgy egy játék pisztoly, úgy nem áll fent kényszerhelyzet, így a jogos védelmi jog nem kerülhet alkalmazásra.

Ha valaki azt a tárgyat az adott helyzetben mégis fegyvernek tartja, amit objektív harmadik kívülálló személy nem tartana annak, úgy nem áll fent a jogos védelmi jog, hanem csupán a jogos védelmi helyzetnek a téves felismerése.”¹⁰⁸

¹⁰⁵ Wolfgang Joecks: Allgemeiner Teil: Die Tat, in: Studienkommentar StGB, 8.Auflage, München, 2009, (továbbiakban: Joecks, 2009) 161.o.

¹⁰⁶ Roxin, 2006, 657.o.

¹⁰⁷ Roxin, 2006, 658.o.

¹⁰⁸ Roxin, 2006, 659.o.

Annak érdekében, hogy jogos védelemre eredményesen lehessen hivatkozni, a támadásnak meg kell felelnie két fogalmi kritériumnak, nevezetesen jelenleg fennállónak, és jogellenesnek kell lennie.

Jelenleg fennálló, azonnali „a cselekmény, ha közvetlenül történik, éppen megkezdődött vagy még tart.”¹⁰⁹

„Még tartó” támadásnak minősül az, „ami formálisan már beteljesült, de materiálisan még nem ért véget, pl. a magánlaksértés már a behatolással beteljesül, de a támadás jelen idejű marad, addig, amíg a behatoló a házban tartózkodik.”¹¹⁰

Akkor is „jelen idejű a támadás, ha a védett érdekek sérelme már megtörtént, de a támadás még egy azonnal foganatosított ellentámadással egészben vagy részben visszaverhető.”¹¹¹

„A jelenleg fennálló támadásokhoz a kísérlet mellett csak az előkészület szűk végstádiuma sorolható be, vagyis amely a kísérleti stádiumot közvetlenül megelőzi, megalapozza. Pl. az aki testi sértés szándékával közelít, fegyvert fogva egy másik személyre, az az elhárítás érdekében lábon löhető.”¹¹²

A támadásnak ezen felül jogellenesnek is kell lennie.

„Jogellenes minden olyan támadás, amely objektív sérti a jogrendet. A jogtalanság tényének lehetősége elégséges ennek megállapításához. Nem szükséges, hogy a támadó cselekménye szándékos vagy bűnös legyen, így lehetséges ittas személy, lelkiileg sérült, gyermek és tévedésben lévő cselekménye ellen is védekezni. Érvényesül a jogrend egységének elve, emiatt jogellenesnek számít a jogos védelemmel szembeni jogos védelem és a házi fenytési joggal szembeni jogos védelem is.”¹¹³

Jogos védelmi jog alá tartozó jogi tárgyak

„Alapvetően az egyedi jogi értékek sorolhatók ide, úgy, mint élet, egészség, szabadság, tulajdon, tisztesség, becsület és a házi jog.

Általános formájukat tekintve csak a BGB. 823.§ által védett személyiségi jogok tartoznak még ide, pl. ha a nőket titokban megfigyelik egy próbafülkében, ezzel intim szférájukat sértik meg, tehát az őket megleső személyek erőszakkal elzavarhatóak onnan.

¹⁰⁹ Joecks,2009, 161.o.

¹¹⁰ Roxin,2006, 666.o.

¹¹¹ Hans-Heinrich Jescheck: Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil. Duncker & Humblot, Berlin, 1969.(továbbiakban:Jescheck,1969) 229.o.

¹¹² Roxin,2006, 666.o.

¹¹³ Jescheck,1969, 228-229.o.

Védendő jogi tárgy még a születendő élet, mely tételt az Alaptörvény (Grundgesetz 1 II, 2. cikk) is deklarálja. Ilyenkor a jogi tárgy hordozója, vagyis a gyermek, annak élete a védendő érték.

Vitás, hogy állatkínzás esetén fennáll-e a jogos védelmi helyzet. Az Állatvédelmi Törvény 1. szakasza azt mondja ki, hogy az állat életét és jólétét védeni kell, önszegélyben kell őt részesíteni, ha azonnali, jelenleg fennálló az állatkínzás.

Azonban aki ezáltal védelem alá kerül, nem ember, ennek ellenére a tényállásban található „más” kitétel nem akadályozza annak, hogy a törvényhozó az állatot mint „mást” ismerje el. Ugyanilyen analógia lesz irányadó az embrió esetében is.”¹¹⁴

A támadás elhárítása

A védelmi cselekménynek „alkalmasnak kell lennie arra, hogy a saját, vagy harmadik személyre irányuló cselekményt elhárítsa.”¹¹⁵

A törvényi tényállásból is kitűnik, hogy az elhárító cselekmény kritériumaként a német szabályozás nem fogalmazza meg az arányosság követelményét, hanem –a magyar szabályozással megegyező módon – csak a szükségességet kívánja meg a támadás elhárításához. ”A jogvédelmi elv az arányosság nélkülözését legitimálja, és az 1975-ben hatályban lépő új általános rész sem tartalmazza már az arányosságot.”¹¹⁶

„A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság összefoglalása szerint: az áldozatnak a többféle, számára rendelkezésre álló védekezési mód közül azt kell kiválasztania, amely a támadónak a legcsekélyebb kárt okozza. Jogosult egy objektíve hatásos eszköz, mint védekezési eszköz kiválasztására, amelytől a veszély elhárítása biztosan elvárható.”¹¹⁷

A támadó cselekménye alapján kell a jogos védelmi helyzetet megítélni, nem a védekező cselekménye alapján, így figyelemmel kell lenni arra, hogy a támadó által alkalmazott erőszak legutolsó fázisának intenzitása milyen mértéket ütött meg és általában véve egy ilyen szituációban a támadás hogyan lenne megítélhető az adott időben irányadó és objektív felismerhető körülmények között.

¹¹⁴ Roxin,2006, 669.o.

¹¹⁵ Joecks,2009, 162.o.

¹¹⁶ Roxin,2006, 679.o.

¹¹⁷ Roxin,2006, 674.o.

„A legenyhébb eszköznek nem kell valóban a legenyhébbnek lennie. Ha az áldozatnak több különböző súlyú eszköz áll a rendelkezésére, akkor azt kell kiválasztania, amely leginkább alkalmas és végérvényesen elhárítja a veszélyt.”¹¹⁸

Vagyis a megtámadott „alapvetően nem kényszerül arra, hogy a kevésbé veszélyes elhárító eszközt használja, ha annak hatása az elhárítás tekintetében kétséges,”¹¹⁹ hiszen ha a megtámadott pl. egy fegyverrel csak fenyegethetne, de nem löhetne, úgy az a védelmi jog korlátozását jelentené, mivel soha nem lehet biztos abban a védekező, hogy a támadóra a fenyegetés elégséges hatást gyakorolt-e a tekintetben, hogy cselekményét befejezze.

A szükségesség keretein belül létrejöhetnek olyan nem kívánt hatások, amelyek bizonyos esetekben az elhárítási cselekmény velejárói, vagyis ha „egy ökölcsapás következtében a támadó elveszti a fogát, akkor a fog elvesztése még a jogos védelmi jog keretein belül helyezkedik el annak ellenére, hogy ez nem volt célja a megtámadottnak.

A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság is megerősítette, hogy a támadó gondatlan megkárosítása (pl. testi sértés okozása) akkor is jogos, ha az elhárítónak nem volt célja, hogy ilyen eredményt okozzon.”¹²⁰

Igaz ugyan, hogy az arányosság nem kritériuma a törvényhely alkalmazásának, de persze „vannak olyan különös esetek, mint a rendkívül csekély támadások, melyek esetén joggal várják el, hogy az arányosság követelménye is teljesüljön.”¹²¹

Amennyiben „a megtámadott elszalad, és ezzel megakadályozza a támadást, az nem minősül elhárításnak. Ez azért fontos, mert vannak olyan esetek, ahol van kitérés kötelezettség, pl. a szellemi fogyatékos támadása vagy a vétkesen kiprovokált támadás esetén. Ezt nem úgy kell elképzelni, hogy ezekben a helyzetekben ne lehetne jogosan védekezni, itt sokkal inkább a támadásra irányuló intézkedések nélkülözéséről van szó, melynek főként szociáletikai okai vannak.”¹²²

A német szabályozás nem rendelkezik törvényi szinten a kitérés kötelezettségéről, azonban vannak olyan esetek, melyeknél méltányolható, erkölcsi okokból mégis elsődlegesen meg kell kísérelni a támadás előli kitérést, vagy legalább a csekély mértékű visszaverésre kell törekedni. „Nagyfokú kíméletességgel kell eljárni azokban a jogos védelmi helyzetekben,

¹¹⁸ Joecks,2009, 163.o.

¹¹⁹ Roxin,2006, 675.o.

¹²⁰ Roxin,2006, 678.o.

¹²¹ Roxin,2006, 679.o.

¹²² Roxin,2006, 680.o.

amelyben a támadó gyermek, tévedésben lévő, vétlenül cselekvő, illetve akinek a támadása nem célzott (pl. egy epilepsziás roham esetében).

A jogos védelmi jognak szociáletikai korlátozásai szóba jöhetnek a személy szoros családi viszonyainál is, mint pl. házastárs esetében.

Az olyan tettegességek esetén, amelyeknek csekély az intenzitása, és nem jelentenek komoly veszélyt az életre és testi épségre, és a támadó láthatólag felfokozott érzelmi állapotban van, ezen kívül a körülmények ezt lehetővé teszik, akkor a megtámadottnak kötelezettsége keletkezik arra vonatkozóan, hogy a támadás elől ki kell térnie.”¹²³

Önvédelmi berendezések

„Az önvédelmi berendezések –mint a harapós kutya, csapda, ún. önlövő készülék- is alkalmasak lehetnek az elhárításra. Ekkor a kockázat annak a terhére esik, aki a veszélyes eszközt működteti. Ha tehát egy gyanútlan járókelőt megsebesít, akkor az ebből eredő következmények azt a személyt terhelik, aki ilyen módon védekezett.”¹²⁴

„Ebben az esetben nem egy jövőbeli támadás elhárításáról van szó, mivel ez a berendezés csak akkor lép életbe, amikor a támadás megindul.”¹²⁵

A jogos védelem túllépése

A törvényi tényállásból is kitűnik, hogy a német jogalkotók –megegyezően a hatályos magyar szabályozással- nem tesznek különbséget túllépés esetén a megtámadott beszámítási képességét kizáró, vagy korlátozó tényezők között. „Ez a megoldás számol azzal a körülménnyel, hogy egy előre fel nem mérhető jogtalan támadás által kiváltott pszichés állapotban lévő személy védekező magatartásának utólagos megítélése során kevés esély van a tudatszűkelet fokozatainak megállapítására, és ez semmiképpen sem eshet a jogosan védekező terhére.”¹²⁶

„Ha a tettes jogos védelmi helyzetben a szükséges mértéket túllépi, akkor a jogtalanság mértéke korlátozott lesz, hiszen a tettes a cselekményét egy jelenleg fennálló, jogellenes támadás miatt alkalmazta.”¹²⁷

¹²³ Wessels-Beulke: Strafrecht Allgemeiner Teil, Die Straftat und ihr Aufbau, 40.Auflage, C.F.Müller, Heidelberg, 2010. (továbbiakban: Wessels-Beulke,2010.) 124.o.

¹²⁴ Roxin,2006, 681.o.

¹²⁵ Wessels-Beulke,2010, 119.o.

¹²⁶ Ujvári,2009, 24.o.

¹²⁷ Joecks,2009, 175.o.

Ekkor „a túllépő bűnösen cselekszik, ám a törvényhozó mégis mellőzi a megbüntetését, mivel erre sem speciális, sem generál prevenciós szempontból nincs szükség.”¹²⁸

A túllépésnek két fajtája különböztethető meg:

„1., *Intenzív jogos védelmi túllépés*: ez a helyzet azt előfeltételezi, hogy tényszerűen már adott egy jogos védelmi helyzet, azaz már van egy jelenleg fennálló támadás.

Az, hogy az áldozat tudatában van annak, hogy túllépte a jogos védelmi helyzet határait, még nem zárja ki a jogos védelem megállapíthatóságát. Egyedül az a döntő a törvényhely alkalmazhatóságának szempontjából, hogy az érintett olyan felfokozott állapotban van-e, mely alapján leszögezhető, hogy a mérték túllépése a zavarodottság, ijedtség vagy félelem eredménye.

2., *Extenzív jogos védelmi túllépés*: ekkor a támadás még nem (megelőző extenzív jogos védelem), vagy már nem jelen idejű (utólagos extenzív jogos védelem).”¹²⁹

A provokáció esete

„Ha az áldozat a támadást kiprovokálja, akkor beszélhetünk a jogos védelmi jog korlátozásának egyik lehetőségéről.”¹³⁰

Kiprovokált támadás esetén „különbséget kell tenni aszerint, hogy a megtámadott a támadást szándékosan, vagy felróhatóan ingerelte-e ki.

Aki a támadást szándékosan provokálta ki azzal a célzattal, hogy jogos védelemre hivatkozva másnak a jogait csorbítsa, az jogellenesen cselekszik, így nem élhet a jogos védelmi helyzet adta lehetőségekkel.

Aki ugyan nem szándékosan, de felróhatóan idéz elő jogos védelmi helyzetet, azoknak a rájuk irányuló támadást lehetőségükhöz mérten el kell hárítani.

Ahol más lehetőségek nem állnak rendelkezésre, és a védekezés nem tekinthető alkalmasnak, akkor a támadás erősségének megfelelően lehet fellépni, ennek függvényében lehet külső segítséget kérni, fegyvert ragadni, vagy végső esetben megölni a támadót.”¹³¹

Vélt jogos védelem

„Vélt jogos védelmi helyzet akkor áll fenn, ha valaki tévesen feltételezi egy olyan támadás meglétét, amely még nem történt meg, emellett később sem fog megtörténni, ám

¹²⁸ Roxin,2006, 992.o.

¹²⁹ Joecks,2009, 175-176.o.

¹³⁰ Joecks,2009, 164.o.

¹³¹ Wessels-Beulke,2010, 125.o.

zavarodottságból, ijedtségből vagy félelemből „elhárító magatartásával” túllépi azokat a határokat, amelyek egyébként egy jogszerűen fennálló jogos védelmi helyzetben őt megilletnék.

Ilyen szélsőséges eset például, ha valaki tévesen értelmezi azt a szituációt, hogy egy másik személy a vállát barátságosan meg akarja veregetni, így ő ezt a gesztust támadásként értékelve tévedésből leszúrja az illetőt, pedig még valódi támadás esetén is bőven elég lett volna, ha a vélt jogos védelmi helyzetben lévő ökölrel hárította volna el a cselekményt.

Aki abban a hitben van, hogy ő az adott körülmények között jogos védelmi helyzetben van, akkor egy olyan pszichikai állapot áll fenn nála, mely alapján meggyőződése, hogy az általa képzelt jogos védelmi helyzet valóban fennáll, ebből a pszichikai állapotból adódóan pedig a 33.§-nak minimum az analóg alkalmazása javasolható.”¹³²

8.2. Magyarország, Németország és Ausztria jogos védelemmel kapcsolatos törvényi tényállásainak összehasonlítása

A magyar és német szabályozás korábban ismertetett törvényi tényállása mellett az osztrák jogban szereplő jogos védelem meghatározása szükséges, mely a következőképpen hangzik:

„3.§ (1) Nem cselekszik jogellenesen az, aki olyan védekezést használ, amely szükséges a saját vagy más élete, egészsége, testi épsége, szabadsága vagy tulajdona elleni közvetlen vagy közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához. A cselekmény azonban nem jogszerű, ha nyilvánvaló, hogy a megtámadottat csupán jelentéktelen hátrány fenyegeti és a védekezés-különösen a támadás elhárításához szükséges beavatkozás súlyossága miatt-aránytalan.

(2) Aki a védekezés jogszerű mértékét túllépi, vagy nyilvánvalóan aránytalan védekezést <(1)> alkalmaz, feltéve, hogy ez csupán zavarodottságból, félelemből vagy ijedtségből történik, csak akkor büntetendő, ha a túllépés gondatlanságon alapul és a törvény a gondatlan cselekményt is büntetni rendeli.”

A törvényi szabályozás alapján látható, hogy a három ország között alapvető hasonlóságok és különbségek vannak abban a tekintetben, hogy milyen feltételek alapján lehet megállapítani a jogos védelmi helyzetet, valamint vannak olyan rendelkezések, melyeket nem minden ország jogalkotói emeltek törvényi szintre.

¹³² Roxin, 2006, 1003.o.

Ezeket a főbb jellemzőket a következő táblázat szemlélteti:

	Magyarország	Németország	Ausztria
Támadás módja	A támadásnak intézettnek, azaz ténylegesen folyamatban lévőnek, illetőleg közvetlenül fenyegetőnek kell lennie	Csak a jelenleg fennálló, jogtalan támadás hozza létre a jogos védelmi helyzetet	A jelenleg fennálló támadás mellett a közvetlenül fenyegető támadás is megalapozza a jogos védelmi helyzetet
Védett jogi tárgyak	Személy, személy javai, közérdek	A törvényszöveg pontosan nem határozza meg, de a gyakorlatban: élet, egészség, szabadság, tulajdon, tisztesség, becsület, házi jog, születendő élet	Élet, testi épség, szabadság, tulajdon, azonban nem tartozik ide a becsület, magánszféra, levéltitok, közösség, az állam érdekei, politikai célkitűzések
Arányosság követelményének érvényesülése	Törvényi tényállás nem tartalmazza, de a bírói gyakorlat szerint a törvény szövegében szereplő szükségesség kritériuma ezt magában foglalja	Csak a szükségesség szerepel a rendelkezések között	A törvényhely a nyilvánvalóan aránytalan védekezést kivonja a jogos védelem alkalmazhatóságának köréből
Túllépés	A korábbi differenciálást megszüntetve nem büntethető, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból túllépi	Nem büntethető az, aki a jogos védelem határait zavarodottságból, ijedtségből vagy felelemből lépi túl	Csak akkor büntethető a túllépés, ha az gondatlanságon alapul és a törvény a gondatlan cselekményt is büntetni rendeli
Kitérés kötelezettség	Törvényi szinten szabályozva van, hogy nincs kitérés kötelezettség	Nincs erre vonatkozó törvényi rendelkezés	Nincs erre vonatkozó törvényi rendelkezés
Megelőző jogos védelem	A Btk. 29/A §-a tartalmazza	Nincs erre vonatkozó törvényi rendelkezés	Nincs erre vonatkozó törvényi rendelkezés

9. De lege ferenda javaslat

A jogos védelem törvényi tényállásának új alapokra helyezése rámutat arra, hogy az intézmény alkalmazhatóságának feltételei nem szabhatók meg egyszerűen, hiszen vannak olyan sarkalatos pontjai, amelyek szabályozása a jogalkotók számára is problémát okoz.

Véleményem szerint elsődlegesen a „támadást”, mint fogalmi elemet kell egy másik, szélesebb kategóriát felölelő terminológiával pontosítani, mégpedig a „magatartás” szó használatával, hiszen pl. az 1997/512 számú eseti döntés tényállásában is egy jogtalan állapot további fenntartását célozza az elkövető magatartása, így igaz ugyan, hogy éppen nem aktív

cselekménye ad okot az elhárítási magatartásra, azonban ettől az még jogos védelmi helyzetnek fog minősülni.

Meglátásom szerint ki kell emelni a „közérdek” fogalmát a védett jogi tárgyak közül, mert nem várható el egy személytől, hogy veszélyeztesse saját, vagy a helyszínen jelen lévők életét, testi épségét.

Indokoltnak tartom az arányosság kritériumának törvényszövegbe történő foglalását. Ezáltal nem a jogszerűen védekezőt szeretném hátrányosabb helyzetbe hozni, hanem a jogát visszaélészerűen gyakorló cselekvő számára szeretnék olyan visszatartó erőt megfogalmazni, hogy ne gondolja úgy, hogy később őt ijedtségre, vagy menthető felindulásra történő hivatkozással fel fogják menteni. Ezt a „kirívóan aránytalan” terminológiával oldanám meg, tehát ha valaki egy nyilvánvalóan kisebb mértékű támadásra egyértelműen túlzott reakcióval válaszol, akkor a támadás visszaverésének megtorló jellege áll elő, ebben az esetben nem szabad számára megadni a felmentés lehetőségét, ezekre az esetekre- tekintettel arra, hogy mégiscsak ő a megtámadott- korlátlan enyhítési lehetőséget biztosítanék.

Véleményem szerint a megelőző jogos védelem jelenleg a legproblematicusabb eleme a jogos védelemnek.

Törvényi szinten történő szabályozása még vitatottabbá tette az önvédelmi berendezések használatát, hiszen nincsenek pontosan kidolgozott rendelkezések arra vonatkozóan, hogy milyen eszközök, és milyen módon alkalmazhatóak.

A jelenlegi szabályozás, mely egyáltalán lehetővé teszi az ilyen berendezések alkalmazását, első ránézésre a védekező érdekeit részesíti előnyben, azonban ezt az előnyt semlegesíti is egyben azzal a jogalkotó, hogy olyan többletkövetelményeket támaszt az eszközökkel szemben, amelyek nehezen kivitelezhetőek egy laikus ember számára.

Éppen ezért véleményem szerint az olyan védelmi berendezéseket, amelyek használatánál felmerül az életveszélyes sérülés okozása, külön Kormányrendeletben kell meghatározni, emellett szakértők segítségével azokat a feltételeket is rögzíteni kell, melyek betartása esetén csekély esélye marad annak, hogy életét veszítse a behatoló személy. A Kormányrendelet kötelező jelleggel tartalmazhatná például, hogy mindenki által jól látható helyre az eszközt ábrázoló képet és feliratot helyezzen el a berendezést üzemeltető személy, a „mindenki által jól látható helyet” a konkrét eseteknél pedig a jogalkalmazók megítélésére bízom.

Az általam javasolt törvényi tényállás tehát a következőképpen nézne ki:

29.§ (1) Nem büntethető, akinek cselekménye a saját, illetőleg mások személye, javai ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan magatartás elhárításához szükséges.

(2) Nem büntethető az sem, aki az elhárítás szüksége mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból túllépi.

(3) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha a védekező ijedtségből vagy menthető felindulásból az elhárítás szükséges mértékét kirívóan aránytalanul lépi túl.

(4) A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan magatartás elől.

29/A.§ Nem büntethető, aki saját, illetőleg mások személye vagy javai elleni jogtalan magatartás megelőzéséhez szükséges olyan védelmi eszközt alkalmaz, melynek részletszabályait a jogos védelemhez kapcsolódó x.y. Kormányrendelet tartalmazza.

III. ÖSSZEGZÉS

„Az államhatalom nem engedheti meg, hogy a védekezés bosszúállássá fajuljon, de épp ennyire fontos, hogy a veszélyben forgó jog védelmére kész bátorság és energia minden becsületes emberben töretlen legyen.”¹³³

Egyetérttek a fent idézett megállapítással, azonban a jogos védelmi helyzet kapcsán az is egyértelműen látszik, hogy a joggal való élés illetve visszaélés közötti keskeny határvonal miatt igen nehéz a jogalkalmazók számára a konkrét esetek jogi megítélése.

A 2009.évi módosítások révén kialakult új törvényi tényállás is ezen problémák megoldására törekedett. Ahol korábban a konkrét esetek nehezen voltak megítélhetőek a törvényi differenciáltság miatt, ott ezt a jogalkotó megszüntette, ahol pedig arra volt szükség, hogy bizonyos, eddig törvényi szinten nem szabályozott kérdések tekintetében foglaljon állást, ott ezt megtette.

A jogos védelemre vonatkozó tényállás első bekezdésén nem változtatott a jogalkotó, azonban a törvényhely minden más rendelkezésén módosításokat eszközölt.

A védekező által kifejtett elhárítási cselekmény jogi megítélésével kapcsolatban számtalan tisztázatlan kérdés merült fel, hiszen a megtámadott személytől nem minden esetben várható el, hogy az ellene intézett, illetőleg őt közvetlenül fenyegető jogtalan támadás közben alaposan és körültekintően felmérje, hogy a támadás csak a testi épsége, vagy élete ellen irányul-e, ebből adódóan tehát nem minden esetben érvényesül az arányosság követelménye.

Amennyiben feltűnően nagy aránytalanság mutatkozik a védelmi cselekmény és a jogtalan támadás között, akkor ezekben az esetekben az elhárítás szükséges mértékének a túllépésére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket kell alkalmazni, melyeket azonban a már fentebb említett 2009. évi LXXX. törvény módosított, méghozzá oly módon, hogy a jogalkalmazóknak már nem a felismerési képesség korlátozottságának mértékét kell vizsgálniuk, hanem mindösszesen annyit, hogy a védekező valóban ijedtség vagy menthető felindulás hatására cselekedett-e.

Véleményem szerint ezzel a jogalkotó az arányosság követelménye által támasztott szigorú elvárásoknak való nehéz megfelelést kívánta orvosolni, ennek révén pedig a törvényhely módosításával egyértelműen a megtámadottnak akart kedvezni.

¹³³ Kormos,2000/1, 9.o.

Az eddigiek során –törvénysértő módon- csak a Legfelsőbb Bíróság 15.számú irányelve rendelkezett a megtámadottat érintő kitérés kötelezettség intézményéről, azonban meglátásom szerint az erre vonatkozó rendelkezések nem voltak figyelemmel a napjainkban egyre gyakrabban előforduló olyan életszerű helyzetekre, melyek igenis igényelték és igénylik az erre vonatkozó törvényi szabályozást. (Az ilyen helyzeteken elsősorban azokat az eseteket értem, melyekben a megtámadottat felmenő rokonával, testvérével, vagy házastársával szemben terhelte kitérés kötelezettség.)

Régóta váratott magára ennek a kérdésnek a törvényi úton való rendezése, hiszen minden embernek a kezébe kell adni a „kulcsot”, mely feljogosítja őt arra, hogy jogszerűen fellépjen (természetesen ésszerű határokon belül) az őt bántalmazni kívánó személlyel szemben, legyen ez akár valamelyik egyenes ágbeli rokona, házastársa, testvére, vagy bármely más személy. Az őrző-védő berendezések problémájának megoldási lehetőségeként jelentkező megelőző jogos védelemmel kapcsolatban az a meglátásom, hogy mindenképpen helyeselhető a törvényben való nevesítése, beiktatása, ám közel sincsenek a részletszabályok olyannyira kidolgozva, hogy az eszközök gyakorlatban való alkalmazása egy életszerű helyzetben problémamentesen megállná a helyét.

Úgy vélem, hogy a jogos védelem intézményének vonatkozásában összegzésként megállapítható, hogy bírói gyakorlatban való értékelésével kapcsolatban voltak, vannak, és - véleményem szerint- lesznek is olyan vitatható területek, melyeknek megítélése nehéz feladatként tárul majd a jogalkalmazók elé.

Igaz ugyan, hogy az idő múlásával, és a társadalomban uralkodó erkölcsi nézetek formálódásával a jogalkotók is igyekeznek „felvenni a versenyt” törvénymódosítások révén, azonban meglátásom szerint a törvényi szabályozás még nem határozza meg olyan körültekintően a jogos védelmi helyzet megállapíthatóságának feltételeit, mint amilyen pontosságot az intézmény fontossága indokoltta tennie.

Irodalomjegyzék

- **23/1990. (X.31.) AB határozat**
- **A 2009.évi LXXX. törvényhez fűzött részletes indoklás**
- **A büntető törvénykönyv magyarázata**, I. kötet, Általános Rész. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006.
- **A büntető törvénykönyv magyarázata**. KJK-KERSZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004.
- **A Büntetőjog Nagy Kézikönyve**. Complex Kiadó, Budapest, 2007.
- **Belovics Ervin**: A büntetendőséget kizáró okok. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.
- **Belovics Ervin**: Gondolatok a jogos védelem körében kifejtett védelmi cselekményről. Rendészeti Szemle, 2007. (55.évf.) 7-8 sz.
- **Belovics Ervin - Békési Imre - Brusch Béla - Domokos Andrea - Gellér Balázs - Margitán Éva - Molnár Gábor - Sinku Pál**: Büntetőjog, Általános Rész, 4. hatályosított kiadás. Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.
- **Blaskó Béla**: Magyar Büntetőjog, Általános Rész, 3. átdolgozott kiadás. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2007.
- **Bolyky Orsolya**: A jogos védelem időbeli korlátainak vitatott kérdései. Doktoranduszok fóruma, Miskolc, 2005.
- **Btk. reform**: Mérlegelés előtt. HVG, 2008/31.sz.
- **Costopulos Orestis**: Jogos védelem az ún. „örző-védő” berendezések körében. Ügyészek Lapja, 2009. különszám, 16.évf.
- **Finkey Ferencz**: A magyar büntetőjog tankönyve, 3. átdolgozott kiadás. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1909.
- **Földvári József**: Magyar Büntetőjog, Általános Rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- **Görgényi Ilona-Gula József-Horváth Tibor-Jacsó Judit-Lévay Miklós-Sántha Ferenc-Váradi Erika**: Magyar Büntetőjog, Általános Rész. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007.
- **Kiterjesztett jogos védelem?**- Mentő ötletek. HVG, 2008/39.sz.
- **Kormos Erzsébet**: Jogos védelem vagyon elleni támadás esetén. Ügyészek Lapja, 2000/1.sz.
- **Legfelsőbb Bíróság 15.sz. irányelve**

- **Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára**, 2. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2009.
- **Magyar Közlöny**, 2011. 43. szám.
- **Nagy Ferenc- Tokaji Géza**: A Magyar Büntetőjog Általános Része. József Attila Tudományegyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Szeged, 1993.
- **Nagy Ferenc**: A Magyar Büntetőjog Általános Része. Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.
- **Nagy Ferenc**: Gondolatok a jogos védelemről. Európai Jog, 2004. (4.évf.) 4.sz.
- **Óri Aliz Ildikó**: A büntethetőséget kizáró okok szabályozása különös tekintettel a jogos védelemre napjainkban. Studia Juvenum A.D., Debrecen, 2005.
- **Szatmári Csaba**: Jogos védelem és végszükség, avagy ellentmondások a löfegyverhasználati jog körül. Belügyi Szemle, 2004. (52.évf.) 4.sz.
- **Székely János**: A jogos védelem, 4. tanulmánykötet. Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztály, Budapest, 1983.
- **Székely János**: Egy betöltésre váró joghézag. Magyar Jog, 41. évfolyam, 1994.
- **Tokaji Géza**: A bűncselekménnytan alapjai a magyar büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.
- **Ujvári Ákos**: A jogos védelem megítélésének új irányai. Ad Librum Kiadó, Budapest, 2009.
- **Ujvári Ákos**: A jogos védelem. Ügyvédek Lapja, 2010. (49.évf.) 2.szám.
- **Ujvári Ákos**: A társadalomra veszélyesség (materiális jogellenesség) hiányának jogalkalmazói értékeléséről. Tanulmánykötet Erdősy Emil professzor 80.születésnapja tiszteletére, Kódex Nyomda Kft., Pécs, 2005.
- **Ujvári Ákos**: Az élethez való jog és a jogos védelem összefüggései. Iustum, Aequum, Salutare, 2006/1-2 sz.

Hivatkozott jogszabályok

- **1959.évi IV. törvény**-a Polgári Törvénykönyvről
- **1978. évi IV. törvény**- a Büntető Törvénykönyvről
- **Strafgesetzbuch**, In der Fassung der Bekanntmachung vom 13.11.1998 (BGBl. I S. 3322) zuletzt geändert durch Gesetz vom 01.11.2011 (BGBl. I S. 2130) m.W.v. 05.11.2011.

Felhasznált bírósági határozatok

1995/262.
1997/427.
1997/512.
2000/97.
2002/42.
2002/213.
2003/175.
2004/92.
2008/260.
1745/2009/4.
EBH.2009. 1938.
1620/2010/11.
2011/54.

Internetes források

- **Alföldi Ágnes Dóra:**A jogos védelem problémái, különös tekintettel a birtok jogos védelmére. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/377> (2011. 10.06.)
- **Belovics Ervin:** Az érték-érdek összeütközések, mint a büntetendőséget kizáró okok. http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Belovics_Ervin_Tezisek.pdf (2011.09.16.)
- <http://www.jogonline.biz/index.php?action=fullnews&id=487704&category=1182> (2010.03.20.)
- <http://www.origo.hu/itthon/orbanreformjai/20110330-tenyleges-eletfogytiglan-es-jogos-vedelem-az-alkotmanyban.html> (2011.10.06.)
- <http://www.vagyonorujsg.hu/vagyonorujsg/entertainment/425-oenvedelemre-gyur-az-alkotmany.html> (2011.10.06.)
- **Két nyomtávú büntetőpolitika- Szigorodik a büntető törvénykönyv.** <http://www.jogiforum.hu/hirek/20573> (2010.03.20.)
- **Ujvári Ákos:** A jogos védelem megítélésének elvi és gyakorlati kérdései. http://www.jak.ppke.hu/tanszek/doktori/letolt/ua_tezis.pdf (2011.09.16.)

Idegen nyelvű források

- **Claus Roxin:** Strafrecht, Allgemeiner Teil, 4.vollständig neu bearb.Auflage, München, 2006.
- **Hans-Heinrich Jescheck:** Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil. Duncker & Humblot, Berlin, 1969.
- **Weigend Thomas** (Textausgabe und Einführung): Strafgesetzbuch. 47. Auflage. Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH &Co. KG, München, 2009.
- **Wessels-Beulke:** Strafrecht Allgemeiner Teil, Die Straftat und ihr Aufbau, 40.Auflage, C.F.Müller, Heidelberg, 2010.
- **Wolfgang Joecks:** Allgemeiner Teil: Die Tat, in: Studienkommentar StGB, 8.Auflage, München, 2009.